

ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Έτος ΚΔ' • Τεύχος 1 • Μάιος 2026

Μητροπολίτης Σελευκείας ΘΕΟΔΩΡΟΣ

Το ζήτημα των διαγραφών
κατά την πατριαρχική εκλογήν του 1972

Α Ν Α Τ Υ Π Ο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ

Εξαμηνιαία Επιθεώρηση Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου
A Biannual Review of Ecclesiastical and Canon Law

ΙΔΡΥΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Α.Ε. (Αθήνα - Θεσσαλονίκη)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ, Πρόεδρος της Κυπριακής Ακαδημίας Επιστημών, Γραμμάτων και Τεχνών - Κοσμήτορας Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας - Δικηγόρος • ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Αναπλ. Καθηγητής Εκκλησιαστικού Δικαίου Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών - Δικηγόρος • ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΑΤΡΟΥ, Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΖΩΗ ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ, Δ.Ν. - Δικηγόρος - Ειδική Επιστήμων στον «Συνήγορο του Πολίτη» - Μέλος Σ. Δ. Εθνικής Αρχής Διαφάνειας • ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΝΤΗΣ, Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ, Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΤΙΣΤΑΚΗΣ, Δικαστής Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου • ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗΣ, Καθηγητής Εκκλησιαστικού Δικαίου Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης - Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Δικηγόρος - LL.M. - Ειδικός Νομικός Σύμβουλος Ι. Συνόδου Εκκλησίας της Ελλάδος • ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΤΣΙΒΟΛΑΣ, Δ.Ν. - Δικηγόρος.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ι. ΙΑΤΡΟΥ • Γ. ΖΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ • Ζ. ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ • Α. ΚΟΝΤΗΣ •
Δ. ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ • Ε. ΠΑΛΙΟΥΡΑ • Μ. ΤΣΑΠΟΓΑΣ • Θ. ΤΣΙΒΟΛΑΣ

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Α.Ε. 2026

Γραφεία Αθήνας: Ιπποκράτους 23, 10679, τηλ.: 210 33.87.500 - fax: 210 33.90.075

Κ. Λουκάρεως 29, 114 75, τηλ.: 216 10.00.730

Γραφεία Θεσσαλονίκης: Φράγκων 1, 54626, τηλ.: 2310 535.381 - fax: 2310 546.812

Εθνικής Αμύνης 42, 546 21, τηλ.: 2310 244.228-9 - fax: 2310 244.230

Ηλεκτρονική Διεύθυνση: <http://www.sakkoulas.gr>

Διεύθυνση ηλεκ/κής αλληλογραφίας: info@sakkoulas.gr

ISSN: 1109-4818

Συνδρομή 2026: • Φυσικών προσώπων: 55 € • Νομικών προσώπων: 75 € • Φοιτητών: 45 €

• Τιμή τεύχους: 40 €

Εξώφυλλο: *Η Δίκη ενώπιον του Πιλάτου*, Codex purpureus (6ος αι), Ευαγγέλιο του Rossano (Ιταλία)

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΓΡΑΦΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΝ ΕΚΛΟΓΗΝ ΤΟΥ 1972

Μητροπολίτης Σελευκείας ΘΕΟΔΩΡΟΣ

Τό ζήτημα τῆς κλονισμένης ὑγείας τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου¹ θά ἐπα-
νέλθῃ εἰς τό προσκλήνιον περί τάς ἀρχάς Ἰουλίου 1972, ἄν καί ἀπό τῆς 9ης
Ἰουνίου 1972 ἡ τουρκική ἐφημερίς “Günaydin” ὑπό τόν ἐντυπωσιακόν τίτλον:
«Ὁ 94οῦτης² Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἀσθενεῖ βαρέως»³ θά προῖδεάσῃ τό
ἀναγνωστικόν κοινόν περί τῆς ὑγείας τοῦ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ
John E. Powel-Johes⁴, διά τοῦ ἀπό 4ης ἰδίου ἐγγράφου του, ὑπό τόν τίτλον:

1. Βλ. Π. ΣΕΡΑΦΕΙΜ, *Ἡ ἐκλογή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς Ἀθηναγόρα στόν Οἰκουμενικό Θρόνο (1946-1948)*, [Διδακτορική Διατριβή], Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμῆμα Θεολογίας, Θεσσαλονίκη, 2016 (DOI: 10.12681/eadd/37453)· U. SERÇE, “Religion and the Cold War Politics: The Election of Athenagoras as Patriarch”, *Journal of Social Sciences*, vol. 21, no. 2 (2022), σσ. 1043-1055.

2. Ἡ ἀναφορά εἰς τήν ἡλικίαν τοῦ ἀσθενοῦντος Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τυγχάνει λαθασμένη, καθὼς τό 1972 οὗτος διῆγε τό 86ον καί οὐχί τό 94ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

3. Πρβλ. «Ἡ “Γκιουναϊδίν” περί τῆς ὑγείας τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Πατριάρχου», *Ἀπογευματινή* (9 Ἰουνίου 1972), σ. 1· «Κατά τήν “Γκιουναϊτίν” ὁ Πατριάρχης ἀσθενεῖ», *Ἐμπρός* (9 Ἰουνίου 1972), σ. 1.

4. Ὁ Βρεταννός διπλωμάτης John E. Powell-Jones (1925-2012) διετέλεσε, μεταξύ ἄλλων, Πρόξενος ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Βρεταννικῇ Πρεσβείᾳ (1970-1973), Πρέσβυς ἐν Καμπότζῃ (1973-1975), ἐν Σεενγάλη, Μαυριτανία καί Γουϊνέα (1976-1979), ἐν Cape Verde (1977-1979) καί ἐν Ἑλβετίᾳ (1982-1985), ἐνῶ κατά τήν περίοδον 1979-1982 κατέιχε τήν θέσιν τοῦ Μονίμου Ἀντιπροσώπου τῆς χώρας του παρά τῷ Ὁργανισμῷ Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἐπὶ τοῦ Δικαίου τῶν Θαλασσῶν. Βλ. “A directory of British diplomats”, <http://www.gulabin.com/britishdiplomatsdirectory/pdf/britishdiplomatsdirectory.pdf> (ἀνεκτίθη τήν 19.7.2020), σ. 409.

“Ecumenical Patriarch”, πρὸς τὸν Alan Brooke-Turner, κοινοποιηθέντος καὶ πρὸς τὰς ἐν Ἀγκύρα καὶ ἐν τῇ Πόλει βρεταννικὰς διπλωματικὰς ἀποστολάς, θὰ ἀναφερθῆ εἰς τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἀπεκόμισεν ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Παναγιωτάκου⁵, Ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας προεκάλει ἀνησυχίαν καὶ προέτρεψε τὸν ἐπιστέλλοντα Πρόξενον τῆς ἐν Ἀθήναις Βρεταννικῆς Πρεσβείας νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἐπὶ τοῦ θέματος μετὰ τοῦ Εὐσταθίου Καλαμίδα⁶, Διευθυντοῦ τοῦ Τμήματος Ἐκκλησιαστικῶν Ὑποθέσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν⁷.

Κατὰ τὸν τελευταῖον, ὁ Πατριάρχης Ἀθναγόρας⁸ εἶχε πρὸ ἡμερῶν ἀτύχημα ἐκ πτώσεως εἰς τὴν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης θερινὴν του κατοικίαν, ὑποφέρων ἐκ κατάγματος τοῦ ἰσχίου⁹, μετὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι μόνον ἐν Βιέννῃ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἐνδεδειγμένη ἀποθεραπεία, ἔνθα καὶ πρὸ διειτίας μετέβη δι’ ἰατρικούς λόγους, ἢ ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ, τοῦ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀρνηθέντος τὴν μετάβασιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ προτιμήσαντος τὴν λῆψιν θεραπευτικῆς ἀγωγῆς ἐν τοῖς

5. Βλ. “Hellenic Republic. Permanent Mission of Greece to the United Nations. The Permanent Representatives of the past”, <https://www.mfa.gr/missionsabroad/en/un-en/about-us/the-permanent-representatives-of-the-past.html> (ἀνεκτίθη τὴν 4.10.2023). Πρβλ. Κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΥ, *Στὴν πρώτη γραμμὴ ἀμύνης...*, Ἀθῆναι, 1979· Κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΥ, *Κύπρος, Ὁ Φάκελλος τῆς Μεγάλης Προδοσίας*, Ἀθήνα: Φιλιππούτσου, ²1986.

6. Βλ. «Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδος στὴ Βέρνη. Διατελέσαντες Πρέσβεις», <https://www.mfa.gr/switzerland/presveia/history/diatelesantes-presbeis.html> (ἀνεκτίθη τὴν 27.9.2023).

7. Βλ. FCO 9/1619, “J. E. Powell-Jones, British Embassy, Athens, no. WST 18/2/1A (received in registry no. 16, 6 July 1972), 4 July, 1972, ‘Ecumenical Patriarch’, To A. Brooke-Turner Esq. Southern European Department, Foreign/Commonwealth Office, London, cc Mr. A. B. Horn, Istanbul, Mr. R. A. Fyjis-Walker, Ankara”.

8. Περί τῶν διαχριστιανικῶν πρωτοβουλιῶν τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου βλ. ἐνδεικτικῶς ΤΗ. ΜΕΙΜΑΡΙΣ (Tertiary Patriarchal Deacon, now Metropolitan of Seleucia), *The Holy and Great Council of the Orthodox Church & the Ecumenical Movement*, Thessaloniki: Ant. Stamoulis, 2013, σσ. 41-85.

9. Πρβλ. ἐνδεικτικῶς “Merdivenden Düşen Patrik Athenagoras Ayaçini Kırdı”, *Cumhuriyet*, yıl 49, sayı 17.208 (1 Temmuz 1972), σ. 1· “Patrik Razi Olursa Hafta İçinde Ameliyat Edilecek”, *Cumhuriyet*, yıl 49, sayı 17.209 (2 Temmuz 1972), σ. 1· «Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐκκλησιαστικά Εἰδήσεις», *Ἐμπρός* (1 Ἰουλίου 1972), σ. 1.

Νοσοκομείοις Βαλουκλή¹⁰. Ὁ Εὐστάθιος Καλαμίδας ἐφρόνει ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἀθναγόρας, διάγων τό ὀγδοηκοστόν ἔκτον ἔτος, δέν θά ἠδύνατο νά ἐπιβιώσῃ περισσότερον εὐρισκόμενος εἰς τήν κατάστασιν ταύτην¹¹. Ἄλλωστε, αἱ διεργασίαι πρὸς διαδοχὴν τοῦ Ἀθναγόρου εἶχον ἤδη ἀρχίσει πρό διετίας, ἥτοι κατὰ τό ἔτος 1970, ὅτε Πατριάρχης μετέβη εἰς Βιέννην, ἔνθα παρέμεινε κατὰ τήν ἀνοιξιν τοῦ ἔτους πρὸς παρακολούθησιν τῆς υγείας του¹².

Ἡ εἶδσις τῆς ἐκδημίας τοῦ Ἀθναγόρου τὰς πρωινὰς ὥρας τῆς 7ης Ἰουλίου 1972¹³ ἀναφέρεται ἐν τῷ ὑπὸ τήν αὐτὴν ἡμερομηνίαν τηλεγραφήματι τοῦ Βρετανικοῦ Εἰδησεογραφικοῦ Πρακτορείου “BBC”. Ἐν αὐτῷ σημειοῦται ἡ σχετικὴ ἀνταπόκρισις τοῦ ραδιοφώνου τῆς Τουρκικῆς Πρωτεύουσας, συμφώνως πρὸς τήν ὀπιάν: «ὁ Πατριάρχης Ἀθναγόρας, θρησκευτικὸς ἡγέτης τῶν διακοσίων πεντήκοντα ἑκατομμυρίων ὀρθοδόξων ἀνά τήν ὑψηλίον, ἀπέθανε νωρὶς σήμερον τὴν πρωίαν ἐν τῷ ἐν Βαλουκλή Ἑλληνορθοδόξῳ Νοσοκομείῳ τῆς Ἰστανμποῦλ. Οἱ θεράποντες ἰατροὶ τοῦ Πατριάρχου ἐσχε-

10. Πρβλ. ἐνδεικτικῶς *Τὰ Ἐθνικὰ Φιλανθρωπικὰ Καταστήματα κατὰ τό 1901 ἥτοι συνοπτικὴ περί αὐτῶν λογοδοσία ἀπαγγελθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Δ. Καστέλλη, Ἀντιπροέδρου τῆς Ἐφορείας αὐτῶν τῇ Κυριακῇ τῆς 12 Μαΐου 1902, ἐν τῷ Ἐθν. Νοσοκομείῳ, κατὰ τήν ἡμέραν τῆς ἐπετείου Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς λειτουργίας, Ἐν Κωνσταντινουπόλει: τύποις Κ. Ζιβίδου καὶ Ν. Δεοδάτη, 1902· Φ. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὰ Ἐθνικὰ Φιλανθρωπικὰ Καταστήματα σπὴν Κωνσταντινουπόλῃ. Νοσοκομεῖο Βαλουκλή*, Ἀθήνα: Ἴδρυμα Μείζονος Ἑλληνισμοῦ, 1999.*

11. Βλ. “J. E. Powell-Jones, British Embassy, Athens, no. WST 18/2/1A (received in registry no. 16, 6 July 1972), 4 July, 1972, ‘Ecumenical Patriarch’, To A. Brooke-Turner Esq. Southern European Department, Foreign/Commonwealth Office, London, cc Mr. A. B. Horn, Istanbul, Mr. R. A. Fyjis-Walker, Ankara”.

12. Βλ. Θ. ΜΕΪΜΑΡΗ (Μητροπολίτου Σελευκείας), «Διεργασίαι διὰ τήν διαδοχὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου κατὰ τό 1970», *Νομοκανονικά* 2 (2025), σσ. 35-68.

13. Βλ. ἐνδεικτικῶς «Ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον Ἀθναγόρας ὁ Α΄. Ἀνακοινωθέντα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ θανάτου καὶ τῶν προηγηθέντων αὐτοῦ», *Ἀπογευματινὴ* (7 Ἰουλίου 1972), σσ. 1, 4· «Παγκόσμιος συγκίνησις διὰ τόν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου», *Ἀπογευματινὴ* (9 Ἰουλίου 1972), σ. 1· «Ὁ Τουρκικὸς Τύπος διὰ τόν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου τοῦ Α΄», *Ἐμπρός* (8 Ἰουλίου 1972), σ. 1· Χ. ΜΑΛΙΣΙΑΝΟΥ (Ἀρχιμανδρίτου), «Τὰ κατὰ τήν ἀσθένειαν, τόν θάνατον καὶ τήν κηδείαν τοῦ ἀειμνήστου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου τοῦ Α΄», *Στάχυς*, τεῦχ. 28-39 (Ἰούλιος 1971-Ἰούνιος 1974), σσ. 278-287· “Patrik öldü”, *Akşam* (7 Temmuz 1972), σ. 1· “Patrikخانه‌de post kavgası var”, *Akşam* (8 Temmuz 1972), σσ. 1, 7.

δίαζον τήν μεταφοράν του εἰς Βιέννην εἴτε κατά τήν σήμερον εἴτε κατά τήν αὔριον πρὸς πραγματοποιήσιν ὀρθοπεδικῆς ἐγχειρήσεως. Ὡστόσο, ἡ πίεσις τοῦ Πατριάρχου ὑπεχώρησεν ἀποτόμως κατά τήν ἐσπέραν τῆς προτεραίας, μέ ἀποτέλεσμα τήν κατάληξίν του τήν πρωίαν τῆς σήμερον»¹⁴.

Ἡ αἰφνίδιος χρεία τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου τόν Ἰούλιον τοῦ 1972 συνεπεία τῆς ἐκδημίας τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου, δέν ἀπετέλεσε μόνον ἕν μείζον ἐκκλησιαστικόν γεγονός, ἀλλά κατέστη τό ἐπίκεντρον διπλωματικῆς ἀντιπαραθέσεως μέ διεθνεῖς προεκτάσεις. Ἐνῶ ἡ διεθνῆς κοινότης παρηκολούθει μετά προσοχῆς τὰς γεωπολιτικὰς ἰσορροπίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ, ἡ ἐσωτερικὴ διαδικασία ἀναδείξεως τοῦ διαδόχου ἐτέλει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1923 καί ἐξῆς ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖα ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιβάλουν περιορισμούς εἰς τό ἐκλογικόν σῶμα. Ἡ παρούσα μελέτη ἐστιάζει εἰς τό κρίσιμον ζήτημα τῶν διαγραφῶν ὑποψηφίων ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐκλογίμων. Διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀπορρήτων βρετανικῶν καί ἀμερικανικῶν ἐγγράφων, ἀναδεικνύεται ἡ προσπάθεια τῆς Ἀγκύρας νὰ ἐπιβάλλῃ ἕνα Προκαθήμενον περιορισμένης ἐμβελείας, ἐνῶ, παραλλήλως, καταγράφεται ἡ στάσις τῆς διεθνούς διπλωματίας, ἡ ὁποία ταλαντεύεται μεταξὺ τῆς προστασίας τῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν καί τῆς προασπίσεως πολλαπλῶν συμφερόντων.

Ἡ ἐπισκόπησις τῆς καταστάσεως περὶ τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς καταγράφεται ἐν τῷ ἀπὸ 12ης Ἰουλίου 1972 σχετικῷ σημειώματι (Douglas-Home), ὑπὸ τὸν τίτλον: “Confidential”, συνταχθέντι ὑπὸ τῆς Georgina S. Wright, τό ὁποῖον ἐκοινοποιήθη καί πρὸς τὰς ἐν τῇ Πόλει, ἐν Λευκωσίᾳ, ἐν Οὐάσιγκτων, ἐν Ἀθήναις καί ἐν Μόσχᾳ βρετανικὰς διπλωματικὰς ἀποστολάς, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ τοιαύτης μὴ συμπεριληφθείσης εἰς τὸν κατάλογον τῶν παραληπτῶν.

Τό σημαντικόν ἐν προκειμένῳ ἐστιάζεται εἰς τὴν ἀναφοράν περὶ τῶν ἀμερικανικῶν πηγῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας ἐκ τῆς ἐκλογικῆς διαδικασίας δέν ἀπεκλείετο ἡ ἀπόρριψις καί τῶν τριῶν ὑποψηφίων διὰ τὸν Πατριαρχικόν Θρόνον ἀπὸ μέρους τοῦ Νομάρχου τῆς Πόλεως, μετὰ τῆς βρετανικῆς ἐκτιμήσεως ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ John C. Edmonds¹⁵ ἐκτεθέντα ἐν τῷ ἀπὸ 5ης Μαΐου

14. Βλ. FCO 9/1619, “Telegram NNNNNNNN ZCZ, BBC B, B9, 07/07, EB (KY), WST18/2 (received in registry no.16, 10 July 1972), Ἴstanbul: Death of Patriarch Athenagoras”.

15. Ὁ Βρεταννὸς διπλωμάτης John C. Edmonds (1921-2015) διετέλεσε, μεταξὺ ἄλλων, Πρόξενος ἐν Ἀγκύρᾳ (1968 -1971) καί ἐν Γαλλίᾳ (1972-1974). Βλ. “A directory of British diplomats”, ὄπ.π., σ. 158.

1970 σημειώματί του περί τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας ἐφάνταζον ὡς ἡ πλέον ἀξίопιστος περιγραφή περί τῶν τεκταινομένων¹⁶.

Ἄναφορικῶς δέ πρός τήν διενεργηθεῖσαν ἀπό μέρους τοῦ Foreign Office ἔρευναν περί τῶν λεπτομερῶν πρακτικῶν τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης (1922-1923), διεπιστώθη ἡ ἀπουσία ἐκ τῶν συνομιλιῶν ἐπακριβῶν στοιχείων περί τῆς ἐκλογικῆς διά τόν πρῶτον Θρόνον τῆς Ὁρθοδοξίας διαδικασίας, παρεκτός τῆς προβλέψεως ὅτι ἡ Τουρκική Κυβέρνησις διατηρεῖ, τῇ συμφῶνῳ γνώμῃ τῶν συμβαλλομένων μερῶν, μηδέ τῆς Ἑλλάδος ἐξαιρουμένης, τό δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ Πατριάρχου συμφῶνως πρός τάς διαδικασίας αἱ ὁποῖαι ἠκόλουθήθησαν κατὰ τήν ὀθωμανικήν περίοδον, μετά τῆς ἐπεξηγήσεως ὅτι ἡ τελευταία παράμετρος πιθανόν νά ἀναφέρηται εἰς σχετικήν συμφωνίαν τοῦ 1862, περί τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος ἐν τῷ ἀπό 17ης Ἀπριλίου 1970 ἐγγράφῳ τοῦ John C. Edmonds πρός τόν Reginald A. Burrows, μή δυναμένης, ὡστόσον, τῆς συμφωνίας ταύτης νά ἐντοπισθῇ¹⁷.

Ἡ μόνη δυνατή ἐξήγησις σχετικῶς πρός τήν προαναφερθεῖσαν συμφωνίαν τοῦ 1862 περί τοῦ πλαισίου ἐκλογῆς Πατριάρχου προφανῶς καί σχετίζεται μέ τήν ἐφαρμογήν τοῦ συστήματος τῶν Γενικῶν Κανονισμῶν (1860-1862)¹⁸ κατὰ τήν περίοδον τῶν μεταρρυθμίσεων (*tanzimat*) εἰς τούς κόλπους τῆς παραπαιούσης Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, συμφῶνως πρός τό ὅποιον ἡ περί ἧς ὁ λόγος διαδικασία προέβλεπε τήν συμμετοχήν τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου διά τοῦ Διαρκοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου¹⁹ εἰς τήν σχετικήν διαδικασία²⁰. Χαρακτηριστικόν περί τοῦ ἐκλογικοῦ πλαισίου τῆς εἰρημένης

16. Βλ. FCO 9/1619, "Douglas-Home Telegram, FCO 10/1835Z, WST18/2/14 (received in registry no. 16, 12 July 1972), July 12, 1972, 'Confidential', To immediate Ankara Telegram no. 919 of 10 July. Info immediate Istanbul, Washington. Priority Athens, Nicosia, Moscow, Your Tel. no. 1318: 'Death of Ecumenical Patriarch'. Departmental distribution: SED, EESD, Research D, Mr. Wiggin".

17. Ὁπ.π.

18. Πρβλ. Χρ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ (Μητροπολίτου Μύρων), *Καί ὁ λόγος περί Κανονισμῶν. Βυζαντινά κατάλοιπα, βυζαντινές ἐπιβιώσεις*, τόμ. Α', Κωνσταντινούπολη: Ἱ. Μητρόπολις Μύρων καί Ἱ. Μ. Μονή Βατοπαιδίου, 2019, σσ. 97-102.

19. Ὁπ.π., σσ. 130-136.

20. Πρβλ. Π. ΣΕΡΑΦΕΙΜ, «Ὁ κοσμικός παράγοντας στήν ἐκλογή Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν κατὰ τή νεότερη περίοδο τῆς ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (1830-1848), *Synthesis* 5.1 (2016), (DOI: <https://doi.org/10.26262/syn.v5i1.5635>), σσ. 140-150.

περίοδου τυγχάνει τό κάτωθι απόσπασμα τοῦ ἱστορικοῦ Ἰ. Σιδηρᾶ: «Κατά τήν περίοδο ἐκείνη τῶν “Ἐθνικῶν ἢ Γενικῶν Κανονισμῶν”, δηλαδή, ἀπό τό 1860 καί ἐντεῦθεν, μέ τήν ἐκλογή Ἰωακείμ τοῦ Β΄ (1860) καί μέχρι τό 1921 μέ τήν ἐκλογή Μελετίου τοῦ Δ΄ (Μεταξάκη)²¹, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀνάδειξη στό πατριαρχικό ἀξίωμα λόγω τοῦ Μικρασιατικοῦ Μετώπου καί τῆς καταρρέουσας τοῦ σουλτανικοῦ θεοκρατικοῦ καθεστώτος ἐγένετο μέ εὐρύτερη ἐφαρμογή τῶν σχετικῶν ἄρθρων τῶν “Γενικῶν Κανονισμῶν”, ὁ κατάλο-

21. Περὶ τῆς ἐκλογῆς καί τῆς πρωθιεραρχικῆς διακονίας τοῦ Μελετίου Μεταξάκη εἰς τόν Οἰκουμενικόν Θρόνον βλ. ΑΝ. ΝΑΝΑΚΗ (Μητροπολίτου Ἀρκαλοχωρίου), «Ἡ χρεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καί ἡ ἐκλογή τοῦ Μελετίου Μεταξάκη, 1918-1922», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη, 1991· ΕΥ. ΥΦΑΝΤΙΔΗ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καί Πολιτικὴς Δυνάμεις. Ἀπὸ τὴν Συνδιάσκεψη τῆς Λωζάννης ἕως τὴν ἐκλογή τοῦ Πατριάρχου Βασιλείου Γ΄*, Καβάλα-Βενετία: Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 2014, σσ. 33-94· Γ.ΣΠ. ΜΑΜΑΛΟΥ, *Τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν περίοδο 1918-1972. Διεθνῆς πολιτικὴ καί Οἰκουμενικὸς προσανατολισμὸς*, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ: Ἄντ. Ν. Σάκκουλας, 2011, σσ. 31-107· Δ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατριαρχικαὶ Σελίδες, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 1878-1949*, Ἀθήνα, 1960, σσ. 154-198· «Ἱστορικὸν Σημεῖωμα περὶ τῆς καθόλου δράσεως Μελετίου Δ΄ ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*, Πατριαρχικόν Τυπογραφεῖον Ἀλεξανδρείας, τόμ. ΛΔ΄ (ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 1935), σσ. 637-639· Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ (25 Νοεμβρίου 1921-20 Σεπτεμβρίου 1923)*, Ἀθήνα, 1976, ὅπου καί ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία· Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, 1860-σήμερον, Ἱστορία καί Κείμενα*, Θεσσαλονίκη: Ἀφοί Κυριακίδη, 2004, σσ. 466-509· *Ἐπίσημα Ἐγγραφα περὶ ἐνθρονίσεως Μελετίου*, Ἀλεξάνδρεια: ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, 18η Μαρτίου 1922· *Πρόγραμμα ὑποδοχῆς καί ἐνθρονίσεως τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου Δ΄ τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν*, Κωνσταντινούπολις: ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, 1922· Α. Ι. ΦΥΤΡΑΚΗ, *Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης*, Ἀθήνα, 1973, σσ. 3-38· Λ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ, *Μελετίου Μεταξάκη Ἀπόλογος*, Ἡράκλειον: Βικελαία Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη, 2010· Λ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ, *Ὁ Δέκατος Τρίτος Ἀπόστολος. Πράξεις Μελετίου Μεταξάκη*, Ἡράκλειον, 2014, σσ. 289-538. Περὶ τῆς ἐκλογῆς καί τῆς πρωθιεραρχικῆς διακονίας τοῦ Μελετίου Μεταξάκη εἰς τόν Δευτερόθρονον Πατριαρχικόν Θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας βλ. Θ. ΜΕΪΜΑΡΗ (Δευτερεύοντος τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων, νῦν Μητροπολίτου Σελευκείας), *Ἡ ἐκλογή καί ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Μελετίου Μεταξάκη ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (1925-1927)*, Θεσσαλονίκη: Ἄντ. Σταμούλης, 2016· Θ. ΜΕΪΜΑΡΗ (Μ. Ἀρχidiaκόνου, νῦν Μητροπολίτου Σελευκείας), *Ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου ἐπὶ Μελετίου Μεταξάκη (1926-1935)*, Θεσσαλονίκη: Ἄντ. Σταμούλης, 2019.

γος τῶν ὑποψηφίων σέ κάθε πατριαρχικὴ ἐκλογή, ἀφοῦ ὑπεβάλλετο πρὸς ἔγκριση στὴν Ὑψηλὴ Πύλην, ἡ ὁποία ἠδύνατο νά διαγράψῃ ἢ ὄχι κάποιο ἢ κάποια ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων Ἀρχιερέων, ἐπεστρέφετο στὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐλάμβανε χώρα ἡ ἐκλογή τοῦ νέου Πατριάρχου ἀπὸ τὴν λεγόμενη “Ἐκλογικὴ Συνέλευση” ἢ “Κληρικολαϊκὴ Ἐκλογικὴ Συνέλευση”²².

Τὰ περὶ τῆς κηδείας²³ τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου τὴν μεσημβρίαν τῆς Τρίτης, 11ης Ἰουλίου 1972, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Φαναρίου καταγράφονται ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν τηλεγραφήματι τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐν τῇ Πόλει βρεταννικῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς Alan B. Horn, μετὰ τῆς διευκρινήσεως ὅτι τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῶν Πρέσβων εἰς τὴν ἐξόδιον ἀκολουθίαν τοῦ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας θά κατεγράφετο ἐν ἑτέρῳ τηλεγραφήματι, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς τελετῆς²⁴, ἐνῶ δι’ ἑτέρων τηλεγραφημάτων τοῦ Alan B. Horn τῆς 12ης ἰδίου ἀναγγέλλεται ἀφ’ ἑνός μὲν ἡ ἄφιξις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας Michael Rasmey εἰς τὴν Πόλιν διὰ πτήσεως τῶν Τουρκικῶν Ἀερογραμμῶν ἐκ Παρισίων²⁵, ἀφ’ ἑτέρου δέ ἡ παρουσία τοῦ Βρεταννοῦ ἐν Ἀγκύρᾳ Πρέσβως κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου²⁶.

Φῶς σχετικῶς πρὸς τὴν θέσιν τῆς ἀμερικανικῆς διπλωματίας, καὶ δὴ τῆς ἡγεσίας τοῦ State Department, ἔναντι τοῦ ζητήματος τῆς πατριαρχικῆς

22. Ι. ΣΙΔΗΡΑ, «Ἡ ἀκανθοβασία τῶν Πατριαρχικῶν ἐκλογῶν», http://ainites.gr/wp-content/uploads/2016/05/H-AKANΘOBASIA-TON-PATRIARXIKON-EKLOGON_κείμενο-Ι.Σιδηρά.pdf (ἀνεκτίθη τὴν 23.11.2024).

23. Πρβλ. ἐνδεικτικῶς «Ἐκνευθῆ χθές μέ ὄλως ἐξαιρετικὰς τιμὰς ὁ μακαριστὸς Πατριάρχης Ἀθναγόρας», *Ἐμπρός* (12 Ἰουλίου 1972), σσ. 1, 4 “Athenagoras defnedildi”, *Aksam* (12 Temmuz 1972), σσ. 1, 7.

24. Βλ. *FCO 9/1619*, “Horn Telegram, Istanbul 110730Z, WST18/2/15 (received in registry no. 16, 14 July 1972), July 11, 1972, To immediate FCO Tel. no. 103 of 11 July. RFI Ankara, Your Tel. no. 911 to Ankara, Ecumenical Patriarch”.

25. Βλ. *FCO 9/1619*, “Horn Telegram, Istanbul 120730Z, WST18/2/16 (received in registry no. 16, 12 July 1972), July 12, 1972, To flash Paris Tel. no. 3 of 12 July. RFI flash FCO”.

26. Βλ. *FCO 9/1619*, “Horn Telegram, Istanbul 111325Z, WST18/2/18 (received in registry no. 16, 12 July 1972), July 12, 1972, To immediate FCO Telno. 104 of 11th July. RFI Ankara. My Tel. no. 103. Ecumenical Patriarch”.

έκλογής ρίπει τό από 12ης Ίουλίου 1972 έγγραφον τοῦ Rowland Cromer²⁷, ὑπό τόν τίτλον: “Confidential”, μέ ἀποδέκτας τό Foreign Office καί τās ἐν Ἀθήναις, Ἀγκύρα, Πόλει, Λευκωσία καί Μόσχα βρεταννικὰς διπλωματικὰς ἀποστολάς.

Συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Βρεταννοῦ Πρέσβεως ἐν Οὐάσιγκτων Rowland Cromer ὑποβαλλόμενα, ἡ πρόθεσις τῶν ἀμερικανικῶν ἀρχῶν συνίστατο εἰς τὴν ἀποφυγὴν οἰασθήτινος ἀναμείξεως εἰς τό ἀνακῦψαν ζήτημα. Ἐν τῷ πλαισίῳ τούτῳ, ὁ Ἀμερικανὸς ἀξιωματοῦχος Rodger Davies²⁸ (Deputy Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs) ἔλαβεν ὁδηγίαις νὰ ἀπαντήσῃ σχετικῶς πρὸς τό προμνημονευθέν διάβημα τῶν ἐλληνικῶν ἀρχῶν, ἐνῶ παραλλήλως συνεβούλευσε καταλλήλως τās ἐν Ἀγκύρα ἀμερικανικὰς διπλωματικὰς ἀρχὰς ὅπως ἐκφράσουν πρὸς τὴν τουρκικὴν πλευράν τὴν εὐχὴν ὅπως ἡ ἐπικειμένη πατριαρχικὴ ἐκλογή ὀλοκληρωθῆῃ κατὰ τρόπον ὀμαλόν²⁹.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἀξιολογικὴ ἐκτίμησις τοῦ ἐπιστελλόντος Βρεταννοῦ Πρέσβεως Rowland Cromer περὶ τῆς ἀμερικανικῆς στάσεως ἐν προκειμένῳ. Ὁ εἰρημένος διπλωμάτης, ἐν εἶδει γενικοῦ συμπεράσματος, θὰ ἐπισημάνῃ τὴν ἀπρόθυμον στάσιν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ἔναντι τῶν ἐλληνικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς, βασισομένην εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἐπὶ αἰῶνας ἐσημειοῦτο παρέμβασις τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν εἰς τό ὑπὸ ἐξέτασιν ζήτημα, μετὰ τῆς ἐπισημάνσεως ὅτι

27. Ὁ Βρεταννὸς διπλωμάτης Rowland Cromer (1918-1991) διετέλεσε, μεταξύ ἄλλων, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐν Οὐάσιγκτων βρεταννικῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς μεταξύ τῶν ἐτῶν 1971-1974. Βλ. “A directory of British diplomats”, ὀπ.π., σ. 122.

28. Ὁ Ἀμερικανὸς διπλωμάτης Rodger Davies (1921-1974) μεταξύ τῶν ἐτῶν 1965-1970 διετέλεσεν Ἀναπληρωτὴς Βοηθὸς Γραμματεὺς ἐπὶ τῶν Ὑποθέσεων τῆς Νοτιοανατολικῆς Ἀσίας τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Ἦσκησε καθήκοντα πρέσβεως τῆς Ἀμερικῆς ἐν Λευκωσία μεταξύ 10ης Ίουλίου καί 19ης Αὐγούστου 1974, ὅτε καί ἐφονεύθη εἰς ἡλικίαν πενήκοντα καί τριῶν ἐτῶν ὑπὸ ἐλληνοκυπριακῶν πυρῶν κατὰ τὴν διάρκειαν ἀντιαμερικανικῆς διαδηλώσεως κατὰ τὴν τεταμένην περίοδον τῆς εἰσβολῆς τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τό βόρειον τμήμα τῆς Μεγαλονήσου. Βλ. “Rodger Paul Davies (1921-1974)”, <https://history.state.gov/departmenthistory/people/davies-rodger-paul> (ἀνεκτῆθη τὴν 9.4.2023).

29. Βλ. FCO 9/1619, “Cromer Telegram, Washington, 112130Z, WST18/2/19 (received in registry no. 16, 12 July 1972), July 12, 1972, ‘Confidential’, To priority FCO Tel. no. 2138 of 11 July. Info priority Athens, Ankara, Istanbul, routine Nicosia, Moscow”.

μετά τό πέρας τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου ἡ περί ἧς ὁ λόγος ἀρμοδιότης διεβιβάσθη εἰς τόν Νομάρχην τῆς Πόλεως. Κατά τήν ἀμερικανικήν πλευράν, δέν ὑφίστατο σχετική τις πρόνοια κατὰ τās διαπραγματεύσεις τῆς Λωζάννης περί τῶν πατριαρχικῶν ἐκλογῶν, ἐνῶ ἐσημειοῦτο ἡ ἀπουσία ἀμέσου ἀντιδράσεως ἀπό πλευρᾶς τῶν ἐλληνικῶν ἀρχῶν σχετικῶς πρός τās νέας διαδικασίας αἱ ὁποῖαι εἰσήχθησαν περί τόν Μάιον τοῦ 1970 διά τῆς σχετικῆς νομαρχιακῆς ὁδηγίας (*talimat*), μέ ἀποτέλεσμα νά μή ἔχη τινά δικαιολογητικήν βάσιν οἰαδῆτις ἀπόπειρα τῶν ἐλληνικῶν ἀρχῶν νά προκληθῆ διακρατική μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας κρίσις ἐξ ἀφορμῆς τοῦ συγκεκριμένου ζητήματος³⁰.

Ὁ βαθμός ἐπιδράσεως τῆς προαναφερθείσης ἀμερικανικῆς στάσεως ἐπί τῆς βρετανικῆς καί ἡ πάντοτε ὑπολογίσιμος παράμετρος σχετικῶς πρός τόν ρόλον τῆς ἡγεσίας τοῦ Lambeth Palace καταγράφεται ἐν τῷ ἀπό ἀπό 17ης Ἰουλίου 1972 ἐγγράφῳ τοῦ Foreign Office (Douglas-Home) ὑπό τόν τίτλον: “Confidential”, μέ ἀποδέκτας τās ἐν τῇ Πόλει, Ἀγκύρα, Λευκωσία, Οὐάσιγκτων καί Μόσχα βρετανικᾶς διπλωματικᾶς ἀποστολᾶς.

Ἐν ἀναφορᾷ, μάλιστα, πρός τήν ὡς ἄνω διατυπωθεῖσαν ἀμερικανικήν στάσιν, ἐν τῷ ὑπό ἐξέτασιν ἐγγράφῳ τονίζεται ἡ συναντίληψις σχετικῶς πρός τήν θέσιν τῆς βρετανικῆς διπλωματίας δι’ ἀποκῆν ἐκ τῆς ἀνακυσᾶσης διαστάσεως περί τοῦ ζητήματος τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς, ἄν καί ἀνεγνωρίζετο ὅτι τό ζήτημα ἐτέλει ἀνοικτόν διά τήν Ἀγγλικανικήν Ἐκκλησίαν, καθῶς ὑφίστατο κροῦσις πρός τόν Ἀγγλικανόν Πριμᾶτον ἐκ μέρους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ὅπως συνυπογράφη σχετικήν ἔκκλησιν διαμαρτυρίας πρός τās τουρκικᾶς ἀρχάς ἐπί τῷ λόγῳ τῶν παρεμβάσεων τῶν τελευταίων εἰς τās πατριαρχικᾶς ὑποθέσεις. Εἰς σχετικήν, μάλιστα, συμβουλήν ἀπό μέρους τοῦ Foreign Office πρός τήν ἡγεσίαν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ὅπως ἀποφύγη τυχόν ἀνάμειξιν, ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐπιστελλούσης ἀρχῆς (Southern European Department) κατέληγεν εἰς τό συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἀγγλικανός Πριμᾶτος ἔπραξε συμφῶνως πρός τās πρός αὐτόν πολιτικᾶς ὑποδείξεις³¹.

30. Ὁπ.π.

31. Βλ. FCO 9/1619, “Douglas-Home Telegram, FCO 14175ØZ, WST18/2/20 (received in registry no. 16, 17 July 1972), July 17, 1972, ‘Confidential’, To priority Istanbul Telegram no. 71 of 14 July and to priority Ankara. Info priority Athens, Nicosia, Washington, Moscow”.

Τό ζήτημα, τό όποϊον, ώστόσο, άπασχόλει τό Lambeth Palace, άφεώρα εις ένδεχόμενον παρέμβασην τών έν Λονδίω έλληνικών διπλωματικών άρχών πρός τήν ήγεσίαν τής Άγγλικανικής Έκκλησίας περί ένδεχομένης έλληνικής πιέσεως πρός τήν τελευταίαν επί τῷ τέλει τής έμπλοκής εις τό άνακῦψαν ζήτημα. Ή έπεξηγήσις άπό μέρος τής έλληνικής πλευρᾶς ότι, δηλαδή, τά γεγονότα έχουν ήδη προσπεράσει τήν κατά τήν παρελθοῦσαν Παρασκευήν τηλεφωνικήν κλήσην τής τελευταίας πρός τό Lambeth Palace θά έρμηνευθῆ άπό πλευρᾶς τοῦ Foreign Office ώς ένδειξις ότι αϊ έλληνικάί άρχαί άπεφάσισαν όπως μετριάσουν τήν διπλωματικήν των περί τοῦ άνακύψαντος ζητήματος έκστρατείαν³². Σημειωτέον ότι εκ τοῦ ύπό τής Georgina S. Wright συνταχθέντος προσχεδίου τοῦ ύπό εξέτασιν έγγράφου διεγράφη φράσις, άναφερομένη εις τήν βρεταννικήν εκτίμησιν ότι ή έλληνική πλευρά εύρεν έαυτήν εις τό διπλωματικόν περιθώριον, έξ αιτίας τής κριτικῆς καί τών διαμαρτυριών αὐτῆς έναντίον τών τουρκικών άρχών σχετικῶς πρός τό ύπό εξέτασιν θέμα.

Ή στοχοθεσία τής άποστολῆς τοῦ έν λόγω έγγράφου πρός τούς προμνημονευθέντας παραλήπτας τυγχάνει εκδηλος καί ακρωσ άποκαλυπτική περί τών άμφιβολιῶν τοῦ Foreign Office άναφορικῶς πρός τήν επί τοῦ θέματος στάσιν τής ήγεσίας τής Άγγλικανικῆς Έκκλησίας, καθώσ έμπειρο άρμοδίως ή άπό μέρος τών παραληπτῶν εκκαιρος, καί δή γραπτή καί πλήρης, γνωστοποίησης πρός τό Βρεταννικόν Ύπουργεϊον Ήξωτερικῶν τυχόν εξελίξεων περί τής πατριαρχικῆς εκλογῆς, επί τῷ τέλει τής χρησιμοποίησεως των κατά τάς διαπραγματεύσεις μετά τοῦ Lambeth Palace πρός ύποστήριξιν τής άδεσμεύτου βρεταννικῆς στάσεως έν προκειμένῳ³³.

Ή άπάντησις θά έλθῃ εκ τής έν Άγκύρα βρεταννικῆς διπλωματικῆς άποστολῆς διά τοῦ άπό 17ης Ίουλίου 1972 έγγράφου, ύπό τόν τίτλον: "Confidential", τοῦ Βρεταννοῦ Πρέσβεως Roderick Sarell πρός τό Foreign Office, κοινοποιηθέντος καί πρός τάς έν τῇ Πόλει, Άθήναις, Λευκωσίᾳ, Ουάσιγκτων καί Μόσχα βρεταννικάς διπλωματικάς άποστολάς³⁴. Έν αὐτῷ παρατίθεται ή άπό

32. Όπ.π.

33. Όπ.π.

34. Βλ. FCO 9/1619, "Sarell Telegram, Ankara 151043Z, WST18/2/21 (received in registry no. 16, 17 July 1972), July 17, 1972, 'Confidential', To immediate FCO Tel. no. 1349 of 15 July. Info priority Istanbul, Athens, Nicosia, Washington, Mos-

μέρους τοῦ ἐν τῇ Τουρκικῇ Πρωτεύουσῃ Ἑλληνοσ Πρέσβεως πληροφορία περί τῆς ἀποφάσεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ληφθεῖσιν τό ἑσπέρας τῆς 13ης ἰδίου³⁵, περί τῆς διαγραφῆς³⁶ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πρὸς πατριαρχίαν ἐκλογίμων τῶν Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος³⁷ Μελίτωνος, Δέρκων Ἰακώβου³⁸ –ὁ ὁποῖος κατὰ κοινήν ὁμολογίαν ἐχαρακτηρίζετο ὡς ὑπερῆλιξ–, Σταυρουπόλεως Μαξίμου³⁹ καί Χαλδίας Κυρίλλου⁴⁰.

Τό ἐνδιαφέρον, ἐν προκειμένῳ, ἔγκειται εἰς τόν σχολιασμόν τοῦ ἐπιστέλλοντος Βρεταννοῦ διπλωμάτου περί τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Χαλκηδόνος Μελίτωνος, ἡ διαγραφή τοῦ ὁποῖου, ἂν καί δέν ἀπετέλει ἀναπάντεχον ἐξέλιξιν, χαρακτηρίζεται ὡς λυπηρόν γεγονός, δεδομένου ὅτι ὁ προβεβλημένος οὗτος Ἱεράρχης τοῦ Θρόνου ἀπελάμβανεν ἰδιαίτερας τιμῆς παρά τε τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ Ἐκκλησιῶν καί τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Καντουαρίας, μετά τῆς ἐπισημάνσεως ὅτι, κατὰ τήν ἐκτίμησιν τοῦ ἐν Ἀγκύρᾳ Ἑλληνοσ Πρέσβεως Ἰωάννου Τζούνη⁴¹, τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον δέν ἔσχεν ἑτέραν δυνα-

cow. Your Telegram no. 71 to Istanbul, 'Ecumenical Patriarch'. Departmental distribution: SED, EESD".

35. Βλ. ἐνδεικτικῶς "Patrik adayları bugün valiliğe bildirilecek", *Akşam* (13 Temmuz 1972), σσ. 1, 7 "15 Patrik adayı bugün valiliğe bildirildi", *Akşam* (14 Temmuz 1972), σσ. 1, 7.

36. Βλ. «Οἱ διαγραφέντες ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως», *Ἀπογευματινή* (17 Ἰουλίου 1972), σ. 1.

37. Περί τῆς ἱστορίας τῆς Γερροντικῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος βλ. ἐνδεικτικῶς Θ. ΜΕΙΜΑΡΗ (Μητροπολίτου Σελευκείας), «Τό Μητροπολιτικόν Ζήτημα τῆς Χαλκηδόνος (Μάρτιος-Ἰούνιος 1910): Ὑστεραι ἐπιβιώσεις τοῦ Γερροντισμοῦ περί τὰς ἀρχάς τοῦ 20οῦ αἰῶνος», *Θεολογία*, τ. 96, τεῦχ. 3 (2025), σσ. 17-64.

38. Βλ. Π. ΒΑΣΣΑΜΙΔΗ, *Αὐτοβιογραφία τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Ἰακώβου Παπαϊσίου*, Θεσσαλονίκη: Κ. & Μ. Σταμούλης, 2024: «Ἀπεβίωσε ὁ πρ. Δέρκων κυρός Ἰακώβος», *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια*, ἔτ. 4, ἀριθμ. 83 (16 Μαρτίου 1980), σ. 7.

39. Βλ. «Ἐκοιμήθη ὁ Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως κυρός Μάξιμος», *Ἐπίσκεψις*, ἔτ. 22, ἀριθμ. 452 (15 Ἰανουαρίου 1991), σσ. 3-4 Μ. ΚΑΡΡΑ (Μητροπολίτου Φιλαδέλφειας), *Ὁ Σταυρουπόλεως Μάξιμος (1955-1991)*. Ἐνα βιογραφικὸ ἀνθίβηλο, Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 2022.

40. Βλ. Μ. ΜΑΡΚΟΥ, «Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χαλδίας, Χεροϊάνων καί Κερασσοῦντος κυρός Κύριλλος (1908-1991, Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖο)», https://markmarkou.sites.sch.gr/1991/koim/kyrillos_axiotis.htm (ἀνεκτίθη τήν 18.3.2022).

41. Βλ. Α. ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗ, *Οἱ Ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος 1829-2000*, Ἀθήνα: Καστανιώτης, 2000, σ. 122.

τότητα ει μή νά ἀποδεχθῆ τά ὑπό τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἀποφασισθέντα καί νά χωρίσῃ εἰς τήν ἐξέυρεσιν τῆς καλλιτέρας ἐπί τῇ βάσει τῶν ὑφισταμένων δεδομένων λύσεως⁴².

Ἄκρως ἐνδεικτικόν τῶν ἐντεινομένων κατά τήν συγκεκριμένην χρονικήν στιγμὴν διπλωματικῶν διεργασιῶν περί τῶν ζητημάτων, τά ὁποῖα ἀντεμετώπιζεν ὁ Οἰκουμενικός Θρόνος, τυγχάνει τό ὑπό ἡμερομηνίαν 14ην Ἰουλίου 1972 ἔγγραφον τοῦ John C. Harrison⁴³, ἀξιωματοῦχου τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Βρεταννικῆς Πρεσβείας, πρὸς τόν Robin P. Fearn⁴⁴, ἀξιωματοῦχον τοῦ Νοτίου Εὐρωπαϊκοῦ Τμήματος τοῦ Foreign Office, κοινοποιηθέν καί πρὸς τὰς ἐν τῇ Πόλει καί ἐν Ἀθήναις βρεταννικὰς διπλωματικὰς ἀποστολάς.

Ἐν αὐτῷ, τιποφορομένῳ ὡς “Ecumenical Patriarch”, ἐπισημαίνεται ἐν πρώτοις ὅτι ὁ ἐν Ἀγκύρᾳ Ἑλλήν Πρέσβυς Ἰωάννης Τζούνης ἐπέδωκε τῷ Βρεταννῷ ὁμολόγῳ του ἔγγραφο περί: α) τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων σχετιζομένων πρὸς τήν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, β) τῆς προϊστορίας τοῦ ζητήματος τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς καί γ) περί τῆς νομαρχιακῆς ὁδηγίας (*talimat*) τῆς 25ης Μαΐου 1970, τὰ ὁποῖα καί ἐπισυνάπτονται, ἀκολούθως δέ παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι, συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς ἀναφορὰς τοῦ Τουρκικοῦ Τύπου, εἰς τόν Νομάρχην τῆς Πόλεως παρεδόθη τὴν 13ην Ἰουλίου 1972 ὁ κατάλογος τῶν πρὸς πατριαρχίαν ἐκλογίμων, ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ συνόλου τῶν δέκα καί πέντε Μητροπολιτῶν τοῦ Θρόνου.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἐν τῷ ὑπό ἐξέτασιν ἐγγράφῳ διαλαμβανόμενα, ἡ θέσις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐξεφράσθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνητικοῦ Ἐκπροσώ-

42. Βλ. “Sarell Telegram, Ankara 151043Z, WST18/2/21 (received in registry no. 16, 17 July 1972), July 17, 1972, ‘Confidential’, To immediate FCO Tel. no. 1349 of 15 July. Info priority Istanbul, Athens, Nicosia, Washington, Moscow. Your Telegram no. 71 to Istanbul, ‘Ecumenical Patriarch’. Departmental distribution: SED, EESD”.

43. Ὁ Βρεταννὸς διπλωμάτης John C. Harrison (1937-) διετέλεσε, μεταξύ ἄλλων, Πρόξενος καί ἐπί κεφαλῆς τῆς βρεταννικῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς ἐν Νιγηρίᾳ (1981-1984), ἐπί κεφαλῆς τοῦ Τμήματος ‘Consular Department’ τοῦ Foreign Office (1985-1989), Ἀναπληρωτῆς Ὑπατος Ἀρμοστής ἐν Πακιστάν (1989-1993) καί Ὑπατος Ἀρμοστής ἐν Μαυρικίῳ (1993-1997). Βλ. “A directory of British diplomats”, ὅ.π.π., σ. 233.

44. Ὁ Βρεταννὸς διπλωμάτης Robin P. Fearn (1934-2006) διετέλεσε, μεταξύ ἄλλων, Πρόξενος ἐν Πακιστάν (1976-1979), ἐπί κεφαλῆς τοῦ Τμήματος Νοτίου Ἀμερικῆς τοῦ Foreign Office (1979-1982) καί Πρέσβυς ἐν Κούβα (1984-1986) καί Ἰσπανία (1989-1994). Βλ. ὅ.π.π., σ. 173.

που πρό εβδομάδος, δηλώσαντος ὅτι τό Πατριαρχεῖον τυχάνει τουρκικόν, συμφώνως πρός τά διαλαμβανόμενα ἐν τῇ Συνθήκῃ τῆς Λωζάννης, ἴδρυμα, εὐρίσκεται δέ ὑπό τās προνοίας τοῦ τουρκικοῦ νόμου καί ὁ Πατριάρχης δέον ὅπως ᾗ Τοῦρκος ὑπήκοος. Κατά τόν εἰρημένον κυβερνητικόν ἀξιωματοῦχον, εἰς τόν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰάκωβον Κουκούζην⁴⁵ ἐπεβλήθη ἀπαγόρευσις παρακολουθήσεως τῆς κηδείας τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου ἐν τῇ ἐπισήμῳ αὐτοῦ ιδιότητι ὡς ἡγέτου τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βορείου καί Νοτίου Ἀμερικῆς, καθὼς ἐθεωρήθη ὡς ἀνεπιθύμητος (*persona non grata*) εἰς Τουρκίαν, δεδομένου ὅτι ἀπώλεσε τήν τουρκικήν ἰθαγένειαν κατὰ τό παρελθόν λόγῳ τῶν δραστηριοτήτων του ἐναντίον τῆς χώρας, μετὰ τῆς ἐπισημάνσεως ὅτι ὁ εἰρημένος Ἀρχιεπίσκοπος θά ἠδύνατο νά ἐπισκεφθῇ τήν Τουρκίαν ὑπό τήν ιδιότητα τοῦ ἐπισκέπτου ὅπως, δηλονότι, κάθε Ἀμερικανός πολίτης δύναται νά πράξῃ ἰδιωτικῶς⁴⁶.

Ἐνδιαφέρουσα τυχάνει καί ἡ ἐν τῷ ὑπό ἐξέτασιν ἐγγράφῳ πληροφορία περί τῶν ἀναφορῶν τοῦ Τουρκικοῦ Τύπου⁴⁷ εἰς τήν παρέμβασιν τοῦ ἐν

45. Βλ. ἐνδεικτικῶς Α. ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὸς Ἀμερικανός, Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βορείου καί Νοτίου Ἀμερικῆς Ἰάκωβος στίς Ἑλληνοτουρκικές Σχέσεις (1959-1996)*, Θεσσαλονίκη: Ἐπίκεντρο, 2018.

46. Βλ. *FCO 9/1619*, “J. C. Harrison, British Embassy, Ankara, No. 18/8, WST18/2/25 (received in registry no. 16, 20 July 1972), July 14, 1972, ‘Ecumenical Patriarch’, To P. R. Fearn Esq, Southern European Department, FCO, London SW1, cc: A. B. Horn Esq, CVO, Istanbul, Chancery, Athens”, σ. 1.

47. Ἡ ἐφημερίς “Cumhuriyet” ἀφοῦ ἐπισημάνῃ ὅτι ὁ Νομάρχης τῆς Πόλεως θά ἐκλέξῃ τόν νέον Πατριάρχην μεταξύ τριῶν ὑποψηφίων τούς ὁποίους θά ὑποδείξουν οἱ τουρκικῆς ὑπκοότιος Μητροπολίται τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Ἐνδημούσης Συνόδου, θά ἐπισημάνῃ ὅτι κατὰ τήν συνάντησιν τοῦ Τούρκου Πρωθυπουργοῦ Ferit Melen μετὰ τοῦ Ἰωάννου Τζούνη, παρουσία, μεταξύ ἄλλων, καί τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τμήματος Ἑλληνικῶν καί Κυπριακῶν Ὑποθέσεων Ecmel Barucu, ὁ Ἕλλην διπλωμάτης «*διεβίβασε τās ἀπόψεις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τοῦ θέματος τῆς ἐκλογῆς, προσθέσας ὅτι αὕτη δέν προβάλλει αἰτήματα σχετικῶς*». Βλ. «Ὁ Τουρκικός Τύπος διά τήν ἐκλογήν τοῦ διαδόχου τοῦ ἐκλιπόντος Πατριάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου», *Ἀπογευματινή* (11 Ἰουλίου 1972), σ. 1. Πρὸς τὸν ἴδιον ἀριθμὸν, «*Yeni Patriği Vali atayacak*», *Cumhuriyet*, yıl 49, sayı 17.218 (11 Temmuz 1972), σσ. 1, 7. Ἐν τούτοις, κατὰ τήν ἐφημερίδα “Milliyet”, ὁ Ἰωάννης Τζούνης: «*διεβίβασεν ἐπίσημως τήν ἐπίσημον διαμαρτυρίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τό μνημόνιον τῆς Νομαρχίας συμφώνως πρός τό ὁποῖον ἡ ἐκλογή πρέπει νά γίνῃ τό συντομώτερον δυνατὸν παρουσία συμβολαιογράφου καί κατόπιν ὑποβολῆς καταλόγου μέ τρεῖς ὑποψηφίους εἰς τήν Νομαρχίαν*».

Ἀγκύρα Ἕλληνας Πρέσβευς Ἰωάννου Τζούνη πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν τὴν 10ην Ἰουλίου 1972, σχετικῶς πρὸς τὰς διαδικασίας τῆς ἐκλογῆς νέου Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Ἰωάννης Τζούνης, κατὰ τὰς ἐπαφάς του μὲ τὸν Ferit Melen, διεπίστωσε τὴν σοβαρὰν ἔλλειψιν σωστῆς πληροφορήσεως τοῦ Τούρκου Πρωθυπουργοῦ περὶ τῶν παραμέτρων πού ἤπτοντο τοῦ πατριαρχικοῦ ζητήματος, ὡς καὶ τὴν ἀπροθυμίαν τοῦ Ferit Melen νὰ ἀπέχρῃ ἐκ τῆς ἐπισήμου θέσεως τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ὡς αὕτη ἀπετυποῦτο ἐν τῇ νομαρχιακῇ ὁδῆνίᾳ (*talimat*) τοῦ 1970⁴⁸.

Ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἐπιστέλλοντος Βρετανοῦ ἀξιωματοῦχου συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ὑφίσταντο ἐνδείξεις περὶ τῆς προθέσεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, παρὰ τὰς μεμονωμένας, καὶ μάλιστα ἀσημάντους, φωνάς ἀπὸ μέρους μειοψηφικῶν ὁμάδων πού ἀπῆτουν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου⁴⁹

*Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν ἀνάκλησιν τοῦ μνημονίου τούτου, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου τραυματίζει βαθύτατα τὸν ὀρθόδοξον κόσμον. Ἀπὸ τουρκικῆς πλευρᾶς ἐδηλώθη ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις δέν πρόκειται νὰ ἐπιβάλῃ Πατριάρχην τῆς ἀρεσκείας της, ἀπλῶς δέ ἐπιθυμεῖ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν ταύτην πρόσωπον δυνάμενον νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ καθῆκον του ὑπηρετῶν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας τὴν ὑπκοότητα τῆς ὁποίας φέρει». Βλ. «Ὁ Τουρκικὸς Τύπος διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου τοῦ ἐκλιπόντος Πατριάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου», Ἀπογευματινὴ (11 Ἰουλίου 1972), σ. 4. Πρβλ. «Atina Patrik seçimi şartına itiraz etti», *Milliyet*, γιλ 23, sayı 8.866 (11 Temmuz 1972), σ. 1. Σημειωτέον ὅτι εἰς δημοσίευσμα τῆς ἐφημερίδος «*Milliyet*» καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς προμνημονευθείσης συναντήσεως ἐπισημαίνεται ὅτι ἐκ παραλλήλου ἐλάμβανον χώραν ἐν τῷ Κλεινῷ Ἄστει συμώσεις ἀναλόγου περιεχομένου, καθὼς «ὁ Τούρκος πρεσβευτὴς εἰς Ἀθήνας ἐπεσκέπτετο τὸν Ὑφυπουργὸν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος κ. Παναγιωτάκον. Ὡς ἐγγώσθη κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην συνεζητήθησαν θέματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Πατριάρχου». Βλ. «Σχόλια τοῦ Τουρκικοῦ Τύπου», Ἀπογευματινὴ (12 Ἰουλίου 1972), σ. 4. Πρβλ. «At-henagoras'in cenazesini kalktı», *Milliyet*, γιλ 23, sayı 8.867 (12 Temmuz 1972), σσ. 1, 9.*

48. Βλ. «J. C. Harrison, British Embassy, Ankara, No. 18/8, WST18/2/25 (received in registry no. 16, 20 July 1972), July 14, 1972, 'Ecumenical Patriarch', To P. R. Fearn Esq, Southern European Department, FCO, London SW1, cc: A. B. Horn Esq, CVO, Istanbul, Chancery, Athens», σ. 2.

49. Ἡ θέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν μετὰ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐποχὴν, ἤτοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας, καθωρίσθη κατὰ τὴν Διάσκεψιν τῆς Λωζάννης. Περὶ τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης, ἡ ὁποία ὑπεγράφη τὴν 24ην Ἰουλίου 1923 καὶ ἔθεσε τὰ ὅρια τῆς συγχρόνου Τουρκίας, βλ. Κ. ΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τόμ. 6, Ἀθήνα: Ἐλευθερουδάκης,

ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας, ὅπως ὑποβαθμίσουν τό ὄλον ζήτημα⁵⁰, ἐνῶ τονίζεται ὅτι ὁ ἐν Ἀγκύρα Βρεταννός Πρέσβυς, ἀπαντητικῶς πρὸς σχετικόν ἐρώτημα τοῦ Ἑλλήνου ὁμολόγου του, διυκρίνισε σχετικῶς ὅτι δέν ἔσχεν ὁδηγίας ἀπό μέρους τῶν βρεταννικῶν ἀρχῶν περί παρεμβάσεως του πρὸς τήν Τουρκικήν Κυβέρνησιν, οὔτε καί ἀνέμενε νά λάβῃ τοιοῦτου περιεχομένου πολιτικᾶς κατευθύνσεις⁵¹.

Τά ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἰσχύοντα σχετικῶς πρὸς τήν πατριαρχικήν ἐκλογήν συνοψίζονται εἰς ἐπισυναπτόμενον ἐν τῷ ὑπό ἐξέτασιν ἐγγράφῳ σημείωμα, ὑπό τόν τίτλον: “Note on the ecclesiastical rules governing the election of Ecumenical Patriarchs”⁵², συμφώνως πρὸς τό ὁποῖον:

⁵⁰1932, σσ. 351-354· Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ, «Ἡ Συνδιάσκεψη τῆς Λωζάννης, 1992-1923: Ἡ διευθέτησις τοῦ θέματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος* 24 (1981), σσ. 303-338· Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ, «Ἡ Συνδιάσκεψη τῆς Λωζάννης καί ἡ οἰκουμενική διάστασις τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως: Ἡ σημασία τοῦ Πρακτικοῦ τῆς 10ης Ἰανουαρίου 1923», *Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί ἡ Οἰκονομία τοῦ Γένους*, Ἀθήνα: Ἀδελφότης Ὀφρικήαλων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Παναγία ἡ Παμμακάριστος», 2007, σσ. 253-294· ΕΥ. ΥΦΑΝΤΙΔΗ, *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ...*, ὅπ.π.: Α. ΣΠΕΤΣΕΡΗ, *Ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης. Τό πλήρες κείμενο, προσθήκες-ἐρμηνευτικοί νόμοι, οἱ τουρκικές παραβιάσεις ἀπό τό 1923 μέχρι σήμερα*, Ἀθήνα: Παπαζήσης, 1990· C. M. BILSEL, *Lozan*, 2 Cilt, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası, 1994· İ. İNÖNÜ, *İsmet İnönü'nün Hatıraları Lozan Antlaşması*, 2 Cilt, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 1998· Γ. ΓΕΩΡΓΗ, ΧΡ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ (ἐπιμ.), *Λωζάννη 1923, Διαχρονικές προσεγγίσεις καί ἐκτιμήσεις*, Ἀθήνα: Καστανιώτης, 2017· Ι. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα στήν ἐλληνική ἐπικράτεια*, (μέ τή συνεργασία Γ. Ι. Ἀνδρουτσόπουλου), Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, ²2017, σσ. 36-40.

50. Χαρακτηριστική περίπτωση, ἐν προκειμένῳ, ἀποτελεῖ ἡ δῆλωσις τοῦ Παπά Εὐθύμ Β΄ περί ἀναμοχλεύσεως τοῦ ζητήματος τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκτός τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας κατὰ τήν διάρκειαν τῆς χρείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Βλ. “Türk Ortodoks Patriği Fener'in yurt dışına çikarılmasını istedi”, *Aksam* (15 Temmuz 1972), σσ. 1, 7.

51. Βλ. “J. C. Harrison, British Embassy, Ankara, No. 18/8, WST18/2/25 (received in registry no. 16, 20 July 1972), July 14, 1972, ‘Ecumenical Patriarch’, To P. R. Fearn Esq, Southern European Department, FCO, London SW1, cc: A. B. Horn Esq, CVO, Istanbul, Chancery, Athens”.

52. Βλ. *FCO 9/1619*, “Note on the ecclesiastical rules governing the election of Ecumenical Patriarchs”.

- Ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἡ Ἁγία καί Ἱερὰ Σύνοδος (Governing Synod) συνέρχεται ἀμέσως εἰς συνεδρίαν, ἀπαρτιζομένη ἐκ δώδεκα συνοδικῶν μελῶν ὑπό τὴν προεδρίαν τοῦ πρώτου τῆ τάξει τῶν Μητροπολιτῶν (Χαλκηδόνας), ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως συγκαλέσῃ τὴν Ἐνδημοῦσαν πρὸς ἐκλογήν Πατριάρχου Σύνοδον (Electoral Synod).
- Ἄμα τῇ συγκλήσει τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου (Electoral Synod), παύει νά ὑφίσταται ὁ ρόλος τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου (Governing Synod) ὡς ὄργανου διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.
- Καθῆκον τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου (Electoral Synod) εἶναι ἡ ρύθμισις τῶν λεπτομερειῶν τῆς κηδείας τοῦ ἐκλιπόντος Προκαθημένου τῆς Ὀρθοδοξίας καί ἡ σύνταξις τοῦ σχετικοῦ ἀνακοινωθέντος.
- Ἄμα τῷ πέρατι τῆς πατριαρχικῆς κηδείας, ἡ Ἐνδημοῦσα Σύνοδος (Electoral Synod) συνέρχεται διὰ τὸν ὀρισμὸν τῆς ἡμερομηνίας ἐκλογῆς τοῦ νέου Πατριάρχου, τὴν ὁποίαν καί κοινοποιεῖ τῷ Νομάρχη τῆς Πόλεως διὰ μέσου ἐπιτροπῆς ἐξ ἀρχιερέων συγκροτουμένης.
- Κατὰ τὴν καθορισθεῖσαν ἡμερομηνίαν ἡ Ἐνδημοῦσα Σύνοδος (Electoral Synod) συνερχομένη ἐκλέγει μὲν διὰ ψηφοφορίας τὸ τριπρόσωπον τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς, μετὰ τῆς διευκρινήσεως ὅτι πάντες οἱ Μητροπολιταὶ τυγχάνουν ἐκλόγιμοι διὰ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον, εἶτα δέ, κατερχομένη εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Φαναρίου καί ἀφοῦ τελεσθῇ ἡ νεομισμένη ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἄνωθεν φωτισμοῦ, ἐκλέγει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τὸν νέον Πατριάρχην ἐκ τοῦ ὑφισταμένου τριπροσώπου.
- Ἡ ἐκλογή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διαπνέεται ὑπὸ λειτουργικοῦ καί μυστικοῦ χαρακτῆρος, δεδομένου ὅτι ἡ τελικὴ ψηφοφορία λαμβάνει χώρα τῇ ἐπικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος.
- Κατὰ τὴν δεδομένην χρονικὴν στιγμήν ἡ Ἐνδημοῦσα Σύνοδος ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα καί πέντε μελῶν, καθὼς, πλήν τῶν δώδεκα μελῶν τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου (τουτέστι τῶν Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνας Μελίτωνος, Δέρκων Ἰακώβου, Πριγκηποννήσων Δωροθέου⁵³, Χαλδίας Κυρίλ-

53. Βλ. «Ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ὁ Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων Δωρόθεος», *Ἐπίσκεψις*, ἔτ. 5, ἀριθμ. 98 (2 Ἀπριλίου 1974), σσ. 4-5.

λου, Νεοκαισαρείας Χρυσοστόμου⁵⁴, Λαοδικείας Μαξίμου⁵⁵, Σάρδεων Μαξίμου, Ροδοπόλεως Ἰερωνύμου⁵⁶, Μιλήτου Αἰμιλιανού⁵⁷, Εἰρηνουπόλεως Συμεών⁵⁸, Κολωνείας Γαβριήλ καί Ἀνέων Νικολάου⁵⁹) συμμετέσχον καί οἱ Μητροπολίται Σταυρουπόλεως Μάξιμος, Μύρων Χρυσόστομος⁶⁰ καί Ἰμβρου καί Τενέδου Δημήτριος⁶¹.

Ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί τό ἕτερον ἐν τῷ ὑπό ἐξέτασιν ἐγγράφῳ σημείωμα περί τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τοῦ ζητήματος τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς, τιλοφορούμενον ὡς “Historical Background Note” μέ ἀναφοράς εἰς τήν ἀκολουθουμένην διαδικασίαν τόσον ἐπί τῆς περιόδου λειτουργίας τῶν «Γενικῶν Κανονισμῶν» (1860-1923), κατὰ τήν τελευταίαν φάσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅσον καί ἐπί τῆς διαδόχου φάσεως, ἐπί τῆς περιόδου, δηλονότι, τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας.

54. Βλ. «Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Χρυσόστομος ὁ Κορωναῖος (1894-1976)», *Στάχυς*, τεῦχ. 52-67 (Ἰούλιος 1977-Ἰούνιος 1981), σσ. 619-621.

55. Βλ. «Ἐξεδήμησε ὁ Λαοδικείας κυρός Μάξιμος», *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια*, ἔτ. 4, ἀριθμ. 78 (1 Ἰανουαρίου 1980), σ. 5.

56. Βλ. «Ἐκδημία Μητροπολίτου Ροδοπόλεως κυροῦ Ἰερωνύμου», *Ὁρθοδοξία*, περίοδος Β΄, ἔτ. ΙΒ΄, τεῦχ. Δ΄ (Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 2005), σσ. 862-868.

57. Βλ. «+ ὁ Μιλήτου Αἰμιλιανός», *Στάχυς*, τεῦχ. 68-85 (Ἰούλιος 1981-Δεκέμβριος 1985), σ. 405.

58. Βλ. «Ἐκδημία Μητροπολίτου Γέροντος Νικομηδείας κυροῦ Συμεών», *Ὁρθοδοξία*, περίοδος Β΄, ἔτος Ι΄, τεῦχ. Δ΄ (Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 2003), σσ. 945-953· Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Πριγκιπωννήσων*, Θεσσαλονίκη: Ἀφοί Κυριακίδη, 2003, σσ. 107-108.

59. Βλ. Π. ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ (Ἀρχιμανδρίτου), «Ἐπικήδειος λόγος εἰς τόν Μητροπολίτην Ἀνέων Νικόλαον», «Βιογραφία ὑπό Μ. Σ.», *Στάχυς*, τεῦχ. 28-39 (Ἰούλιος 1971-Ἰούνιος 1974), σσ. 330-332.

60. Βλ. «Ἐκδημία τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Ἐφέσου Χρυσοστόμου», *Ὁρθοδοξία*, περίοδος Β΄, ἔτ. ΙΓ΄, τεῦχ. Δ΄ (Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 2006), σσ. 848-856· Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Χρυσόστομος Σ. Κωνσταντινίδης, Γέρων Μητροπολίτης Ἐφέσου. 1921-2006, Καθηγητής τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη: Ἀφοί Κυριακίδη, 2007. Περί τῆς ἱστορίας τῆς Γερωντικῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου βλ. ἐνδεικτικῶς Θ. ΜΕΙΜΑΡΗ (Μ. Πρωτοσυγκέλλου, νῦν Μητροπολίτου Σελευκείας), *Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Γερωντικῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου. Τό Ἐφεσιακόν ἢ Κυδωνιακόν Μητροπολιτικόν Ζήτημα (1905-1908)*, Θεσσαλονίκη: Ἄντ. Σταμούλης, 2023.

61. Βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ...*, ὄπ.π., σσ. 679-764.

Ἐν αὐτῷ ἀναφέρονται τὰ νύξημένα προνόμια τὰ ὅποια ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης, ὡς ὑψηλόβαθμος ἀξιωματοῦχος παρά τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καί δικαιούμενος νά ἀπολαμβάνῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, παρέλαβεν παρά τῶν Σουλτάνων, ἐξακτινούμενα εἰς ζητήματα πνευματικά, διοικητικά, πολιτικά καί δικαστικά, δυνάμει τοῦ δικαιώματός του νά μεσο-λαβῇ παρ' αὐτῇ ἐξ ὀνόματος τοῦ ποιμνίου του. Κατά τόν ΙΘ' αἰῶνα αἱ πατριαρχικά ἐκλογαί, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν τοῖς «Γενικοῖς Κανονισμοῖς» διαλαμβανόμενα, ἐπραγματοποιούντο ὑπὸ κληρικολαϊκοῦ ἐκλεκτορικοῦ σώματος, μετὰ τῆς προνοίας ὅπως ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων ὑποβάλληται τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ πρὸς ἐνδεχόμενον ἀποκλεισμόν τῶν ἀνεπιθυμητῶν διὰ τόν πατριαρχικόν θρόνον ὑποψηφίων⁶².

Μετὰ τὴν Συνθήκην τῆς Λωζάννης καί τὴν ἀποψίλωσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐκ τῶν ἐκτεταμένων, πλήν τῶν θρησκευτικῶν, προνομίων του, οἱ «Γενικοί Κανονισμοί» ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ τεσκερέ (ἀριθμ. 1092) τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1923⁶³, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεκλείσθη ἡ συμμετοχὴ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἐκ τῆς ἐκλογικῆς διαδικασίας καί ἐπεβλήθη ὁ περιορισμὸς τῆς ἰθαγενείας διὰ τε τοὺς ἐκλέκτορας καί τοὺς ὑποψηφίους πρὸς πατριαρχίαν. Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ἐπτὰ πατριαρχικά ἐκλογαί ἐπραγματοποιήθησαν βάσει τοῦ νέου πλαισίου, ἥτοι τῶν Πατριαρχῶν Γρηγορίου Ζ' (1923)⁶⁴,

62. Βλ. FCO 9/1619, "Historical Background Note".

63. Βλ. Ι. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, «Ἡ Σχολὴ τῆς Χάλκης καὶ ὁ Tezkere τοῦ 1923», *Τὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς* (29.11.2009), α. Α 67 = *Πολιτεία καὶ Ἐκκλησία στὴν πράξη. Ἀπάνθισμα ἄρθρων*, Θεσσαλονίκη: Ἐπίκεντρο, 2024, σσ. 107-108· Γ. Ι. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, «Τουρκικὴ ἐπέμβαση στό Πατριαρχεῖο», *Καθημερινή* (14.10.2018), σ. 30.

64. Περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ζ' βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ...*, ὅ.π.π., σσ. 510-518· Α. ΝΑΝΑΚΗ (Μητροπολίτου Ἀρκαλοχωρίου), *Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Νεώτερα Ἱστορικά Β'*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2004, σσ. 71-88· ΕΥ. ΥΦΑΝΤΙΔΗ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ...*, ὅ.π.π., σσ. 95-148· Γ.-Σ. ΜΑΜΑΛΟΥ, *Τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ...*, ὅ.π.π., σσ. 109-115· Δ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατριαρχικά Σελίδες ...*, ὅ.π.π., σσ. 199-206· Γ. ΣΑΜΟΥΡΑΚΗ, «Ὁ Κρητικὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος Ζ'», *Ἀπόστολος Τίτος*, τεύχ. 39 (2019), σσ. 147-153· Θ. ΜΕΙΜΑΡΗ (Μητροπολίτου Σελευκείας), «Ἡ διαρρύθμισις τῶν ὁρίων τῶν ἐν ταῖς Νέαις Χώραις Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς Ἐπισκοπῆς Πολυανῆς εἰς Μητρόπολιν διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχείου (1922-1924)», *Φιλόθεος πορεία. Ἱστορία καὶ μαρτυρία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου (1924-2024)*, Κιλκίς: Ἱερά Μητρόπολις Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου, 2025, σσ. 199-224.

Κωνσταντίνου ΣΤ' (1924)⁶⁵, Βασιλείου Γ' (1925)⁶⁶, Φωτίου Β' (1929)⁶⁷, Βενιαμίν Α' (1936)⁶⁸, Μαξίμου Ε' (1946)⁶⁹ καί Ἀθηναγόρου Α' (1948)⁷⁰.

Τό σημαντικόν, ἐν προκειμένῳ, ἔγκειται εἰς τήν συμπερασματικήν διπλήν κατακλείδα τοῦ εἰρημένου σημειώματος, ὅτι, δηλαδή, διειρηθήν ὑπό τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἡ πρακτική τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ νεοεκλεγέντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καθῶς καί τό γεγονός ὅτι κατὰ τήν διάρκειαν τοῦ παριππεύσαντος διαστήματος τῶν τεσσαράκοντα καί ἑννέα ἐτῶν (1923-1972) οὐδέποτε αἱ τουρκικά ἀρχαί ὑπέδειξαν τῷ Πατριαρχεῖῳ τήν ἐπί

65. Περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοί Πατριάρχαι ...*, ὅπ.π., σσ. 519-537· ΕΥ. ΥΦΑΝΤΙΔΗ, *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ...*, ὅπ.π., σσ. 211-472· Γ.-Σ. ΜΑΜΑΛΟΥ, *Τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ...*, ὅπ.π., σσ. 123-161· Α. ALEXANDRIS, "The expulsion of Constantine VI: The Ecumenical Patriarchate and the Greek-Turkish relations", *Balkan Studies*, vol. 22 (Thessaloniki 1981), σσ. 333-363· ΕΥ. ΚΑΡΑΚΟΥΛΑΚΗ (Ἀρχιμανδρίτου), *Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντῖνος ΣΤ' (17 Δεκεμβρίου 1924-22 Μαΐου 1925): μνήμες καί μαρτυρίες*, Ἀθήνα: Ἐπτάλοφος, 2012· Α. ΠΑΝΩΤΗ, *Τό Συνοδικόν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας*, τόμ. Γ', τεύχ. Β', Ἀθήνα: Ἐπτάλοφος, 2021, σσ. 435-471.

66. Περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βασιλείου Γ' βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοί Πατριάρχαι ...*, ὅπ.π., σσ. 538-558· ΕΥ. ΥΦΑΝΤΙΔΗ, *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ...*, ὅπ.π., σσ. 495-498· Γ.-Σ. ΜΑΜΑΛΟΥ, *Τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ...*, ὅπ.π., σσ. 165-180· Δ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατριαρχικά Σελίδες ...*, ὅπ.π., σσ. 213-217.

67. Περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Φωτίου Β' βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοί Πατριάρχαι ...*, ὅπ.π., σσ. 559-579· Γ.-Σ. ΜΑΜΑΛΟΥ, *Τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ...*, ὅπ.π., σσ. 181-198· Δ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατριαρχικά Σελίδες ...*, ὅπ.π., σσ. 219-240.

68. Περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βενιαμίν Α' βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοί Πατριάρχαι ...*, ὅπ.π., σσ. 580-601· Γ.-Σ. ΜΑΜΑΛΟΥ, *Τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ...*, ὅπ.π., σσ. 199-227· Δ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατριαρχικά Σελίδες ...*, ὅπ.π., σσ. 241-249.

69. Περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μαξίμου Ε' βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗ, *Οἱ Οἰκουμενικοί Πατριάρχαι ...*, ὅπ.π., σσ. 602-636· Γ.-Σ. ΜΑΜΑΛΟΥ, *Τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ...*, ὅπ.π., σσ. 231-262· Δ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατριαρχικά Σελίδες ...*, ὅπ.π., σσ. 250-264· Θ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗ, *Οἰκουμενικός Πατριάρχης Μάξιμος ὁ Ε' (1946-1948). Βίος, ἔργο καί Πατριαρχία*, [Μεταπτυχιακὴ Ἔργασία], Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Θεολογικὴ Σχολή, Τμῆμα Κοινωνικῆς Θεολογίας καί Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ, Θεσσαλονίκη, 2021 (DOI: <https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.337469>).

70. Βλ. FCO 9/1619, "Historical Background Note".

τοῦ πρακτέου ἀκολουθουμένην διαδικασίαν περί τῆς ἀναδείξεως τοῦ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας⁷¹.

Τό τρίτον σημεῖωμα, τό ὁποῖον ἐπισυνάπεται ἐν τῷ ὑπό ἐξέτασιν ἐγγράφῳ, ὑπό τόν τίτλον “Note”, ἀναφέρεται εἰς τήν νομαρχιακὴν ὁδηγίαν (*talimat*), ἡ ὁποία τήν 25ην Μαΐου 1970 παρεδόθη ὑπό τοῦ Νομάρχου τῆς Πόλεως Vefa Ruyraz⁷² πρὸς τόν Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου Παῦλον Μενεβίσολγου⁷³ καί τόν Νομικόν Σύμβουλον τῶν Πατριαρχείων, κληθέντας πρὸς τοῦτο εἰς τό Νομαρχιακόν Μέγαρον, φέρουσα τόν τίτλον: “Statement to be made by the Prefecture (Validiye) to the Patriarchate of the Phanar, on the subject of the election of the Patriarch”⁷⁴ καί ἀποτελουμένη δέ ἐξ ἑννέα ἄρθρων:

- Ἐν περιπτώσει χηρείας τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, ὁ πρεσβύτερος ἐκ τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου ἀνακοινοῖ γραπτῶς ταύτην πρὸς τήν Νομαρχίαν τῆς Πόλεως.
- Κατόπιν σχετικῆς νομαρχιακῆς ὁδηγίας, ὁ πρεσβύτερος ἐκ τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου, ἐντός τριημέρου, συγκροτεῖ Ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν κληρικῶν τοῦ Φαναρίου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς συγκροτήσεως τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψηφίων πρὸς πατριαρχίαν καί τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐκλογικῆς διαδικασίας.
- Ὁ ἐκλεγσόμενος εἰς τόν Πατριαρχικόν Θρόνον δέον ὅπως ἐμπνέη ἐμπιστοσύνην καί, κατὰ τήν παράδοσιν, ἔχη τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα καί τὰς ἰκανότητας καί κατέχη ἀδιαπτῶς τήν τουρκικὴν ὑπηκοότητα.
- Ἐκαστος τῶν Μητροπολιτῶν ὁ ὁποῖος ἔχει τήν ἰδιότητα τοῦ ἐκλέκτορος δύναται ἐλευθέρως νά θέσῃ ὑποψηφιότητα διὰ τήν πατριαρχίαν.
- Ἡ Ἐπιτροπὴ, συγκροτουμένη κατὰ τὰς προνοίας τῆς ἐν λόγῳ νομαρχιακῆς ὁδηγίας καί τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐντός τριημέρου γνωστοποιοῦνται τῇ

71. Ὁπ.π.

72. Ὁ Τοῦρκος στρατιωτικὸς καί γραφειοκράτης Vefa Ruyraz (1918-2018) διετέλεσε Νομάρχης Τραπεζοῦντος (1961-1964), Προύσης (1964-1966) καί τῆς Πόλεως (1966-1973), ἐνῶ κατὰ τήν περίοδον 1973-1980 διετέλεσε Γερουσιαστής. Βλ. “Nevşehirli eski Bakan ve Vali Vefa Ruyraz vefa etti”, <https://www.fibhaber.com/nevsehirli-eski-bakan-ve-vali-vefa-ruyraz-vefat-etti> (ἀνεκτῆθη τήν 24.7.2018).

73. Βλ. «Ἱερά Μητρόπολις Σουηδίας καί πάσης Σκανδιναυίας», *Ἐπετηρὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, Γραφικὲς Τέχνες «Μέλισσα», 2014, σσ. 729-730.

74. Βλ. FCO 9/1619, “Note”.

Νομαρχία τῆς Πόλεως, ὀφείλει ἐντός τριῶν ἡμερῶν, μετὰ τήν τέλεσιν τῆς πατριαρχικῆς κηδείας, νά ὑποβάλλῃ τῇ Νομαρχία κατάλογον, περιέχοντα τά ὀνόματα καί τά πλήρη στοιχεῖα τῶν ὑποψηφίων διά τόν Πατριαρχικόν Θρόνον, τῶν περί ὧν ὁ λόγος ὀφειλόντων νά πληροῦν τās προνοίας ὑπ' ἀριθμόν 3 καί 4 τῆς παρούσης νομαρχιακῆς ὁδηγίας, μετὰ τῆς διευκρινίσεως ὅτι ἐν τῷ καταλόγῳ δεῶν ὅπως περιλαμβάνονται τοῦλάχιστον τρεῖς ὑποψηφιότητες.

- Ἡ Νομαρχία ἐξετάζει πάσας τās ὑποψηφιότητας διά τόν Πατριαρχικόν Θρόνον. Ἐν περιπτώσει δέ καθ' ἣν διαπιστωθῆσεται ὅτι τινές ἐκ τῶν ὑποψηφίων τυγχάνουν ἀκατάλληλοι, τότε ἡ Νομαρχία τῆς Πόλεως διαγράφει τά ὀνόματά των καί ἐπιστρέφει τόν κατάλογον κατ' αὐτόν τόν τρόπον πρὸς τήν Ἐπιτροπήν.
- Ἐντός τριῶν ἡμερῶν ἀπό τῆς ἐπιστροφῆς ἐκ τῆς Νομαρχίας τῆς Πόλεως τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψηφίων πρὸς πατριαρχίαν, οἱ Μητροπολιταί τῆς Πόλεως καί τῆς Ἱμβρου συνέρχονται ἐν Φαναριῷ καί ὀφείλουν νά προβοῦν εἰς ἐκλογήν νέου Πατριάρχου διά μυστικῆς ψηφοφορίας, παρουσία κρατικοῦ συμβολαιογράφου, μετὰ τῆς ἐπισημάνσεως ὅτι ἕκαστος Μητροπολίτης διαθέτει μίαν ψῆφον, ἐνῶ ἀποκλείεται τό ἐνδεχόμενον συμμετοχῆς εἰς τήν ψηφοφορίαν δι' ἀντιπροσώπου.
- Τό ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας κοινοποιεῖται ἀμέσως ὑπό τῆς εἰρημένης Ἐπιτροπῆς τῇ Νομαρχία τῆς Πόλεως.
- Ἐν περιπτώσει μή συμμορφώσεως πρὸς τās ἀνωτέρω ὁδηγίας καί τά προαναφερθέντα χρονοδιαγράμματα, ἡ Νομαρχία τῆς Πόλεως διορίζει *ex officio* ὡς Πατριάρχην ἓνα ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν πού διαθέτουν τά ἀπαιτούμενα διά τήν πατριαρχίαν προσόντα⁷⁵.

Τά ἀποτελέσματα τῆς ἐρεῦνης εἰς ἐνδοβρεταννικόν διπλωματικόν επίπεδον περί τοῦ πατριαρχικοῦ ζητήματος καταγράφονται ἐν τῷ ἀπό 13ης Ἰουλίου 1972 ἐγγράφῳ τοῦ J. P. Bannerman, ἀξιωματοῦχου τοῦ Τμήματος “Middle East Section” τοῦ Foreign Office, πρὸς τήν Georgina S. Wright, στέλεχος τοῦ Νοτίου Εὐρωπαϊκοῦ Τμήματος, ὑπό τόν τίτλον: “The election of the Patriarch of Constantinople”, κοινοποιηθέντι καί πρὸς τās ἐν τῇ Πόλει καί ἐν Ἀγκύρᾳ βρεταννικῆς διπλωματικῆς ἀποστολάς.

75. Ὁ.π.π.

Ἐν αὐτῷ καταγράφεται ἡ –συνεπεία τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Abdul Mejid (1823-1861)⁷⁶ μεταρρυθμιστικοῦ διατάγματος Χάτι Χουμαγιούν τοῦ 1856⁷⁷ περὶ τῶν παραδοσιακῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων τῶν μὴ μουσουλμάνων Ὀθωμανῶν ὑπηκόων– σύστασις ἐπιτροπῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων μιλλετίων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐξετάσεως τῶν προαναφερθέντων προνομίων καὶ τῆς ὑποβολῆς μεταρρυθμιστικῶν προτάσεων πρὸς αὐτοκρατορικήν ἔγκρισιν. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος Ζ'⁷⁸ φαινομενικῶς διέκειτο ὑπὲρ τοῦ διαχωρισμοῦ μεταξύ τῶν κοσμικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων, οὗτος, ὥστόσο, δέν νῦνόνει τὴν ἀνάμειξιν τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων τοῦ ὀρθοδόξου μιλλέτι, προοπτικὴ τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζε τὸ Χάτι Χουμαγιούν τοῦ 1856. Ὡς ἐκ τούτου, μόνις τὸ 1860 κατέστη δυνατὴ ἡ παραγωγή σειρᾶς κανονιστικῶν πράξεων ὑπὸ τῆς προσωρινῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ὀρθοδόξου μιλλέτι, αἱ ὁποῖαι σωρευτικῶς ἀπετέλεσαν ἰσοστάσιον καταστατικοῦ χάρτου διὰ τὸ ὀρθόδοξον μιλλέτι. Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος κανονισμοὶ παρήχθησαν κατὰ τὴν περίοδον 1860-1862, γεγονός τὸ ὁποῖον ἐπεξηγεῖ

76. Βλ. ἐνδεικτικῶς “Abdülmejid I, Ottoman Sultan”, <https://www.britannica.com/biography/Abdulmejid-I> (ἀνεκτίθη τὴν 18.5.2023).

77. Ἐκδοθέν ἅμα τῷ πέρατι τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1856, τὸ Χάτι Χουμαγιούν ἀπετέλεσε τὸν δεύτερον σημαντικὸν σταθμὸν τῶν Τανζιμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετεύχθη ἡ σημαντικώτερα ἀναδιοργάνωσις τῶν τριῶν μὴ μουσουλμανικῶν μιλλετί (θρησκευμάτων) πού ὑφίσταντο εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν: τοῦ Ἑλληνο-Ὀρθοδόξου ἢ Ἑλληνο-Ρωμαίικου (τοῦ λεγομένου «Ρούμ μιλετί»), τοῦ Γρηγοριανο-Ἀρμενικοῦ (τοῦ «Ἑρμενί μιλετί») καὶ τοῦ Ἑβραϊκοῦ μιλλέτι (τοῦ «Γιαχούνι ταϊφεςί» ἢ «Μεσεβί μιλετί»). Εἰς τὴν τουρκικὴν βιβλιογραφίαν ἔμεινε γνωστὸν ὡς «Ἰσλαχάτ Φερμάνι» (=Μεταρρυθμιστικὸν διάταγμα), ἐνῶ εἰς τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν ἀναφέρεται ὡς «Χάτι Χουμαγιούν» (=Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα). Βλ. «ΧΑΤΙ», *Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου»*, τόμ. ΙΗ΄, Ἀθήναι, κ.κ., σ. 591· Δ. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Μεταρρύθμιση καὶ Ἐκκοσμίκευση (Πρὸς μίαν ἀνασύνθεσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν 19ο αἰῶνα)*, Ἀθήνα: Ἀλεξάνδρεια, 2003, σσ. 67-74.

78. Βλ. Μ. ΜΑΡΚΟΥ, «Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρῶν Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κυρὸς Κύριλλος ὁ Ζ΄. (-1872, Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο)», http://users.sch.gr/markmarkou/1871_1900/1872/koim/kyrillos_konstantinoupoleos.htm (ἀνεκτίθη τὴν 18.5.2023).

καί τήν ὡς ἄνω βρεταννικήν ἀναφοράν εἰς σχετικόν κείμενον ὑπό ἡμερομηνίαν 1862⁷⁹.

Ἐν ἀναφορᾷ δέ πρός τό ζήτημα τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς⁸⁰, ἡ διαδικασία ἐσχετίζεται πρός τήν λειτουργίαν ἐκλογικῆς συνελεύσεως, ἀποτελουμένης ὑπό ἑνός τραπεζίτου, πέντε ἐμπόρων, δέκα τεχνιτῶν, τεσσάρων ἐπαγγελματιῶν, ὀκτώ δημοσίων ἀξιωματούχων καί δώδεκα μελῶν τοῦ νεοσυσταθέντος Μεικτοῦ Συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐκ τεσσάρων Ἱεραρχῶν καί ὀκτώ λαϊκῶν, καί εἰκοσιοκτώ ἐκ προσώπων ἐκ τῶν ἐπαρχιούχων ἐπισκοπῶν, γεγονός τό ὁποῖον ἐσήμαινε τήν κατά πλειοψηφίαν σαφῆ ἐπικράτησιν τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου. Σκοπός τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως, ἡ ὁποία συνεκροτεῖτο ἀποκλειστικῶς καί μόνον εἰς περιπτώσεις πατριαρχικῶν ἐκλογῶν, ἦτο ἡ συγκρότησις τοῦ τριπροσώπου ἐκ τοῦ σχετικοῦ καταλόγου τόν ὁποῖον προποίμαζον οἱ Ἱεράρχαι, ἐπί τοῦ ὁποίου ἠδύνατο ἡ ἐκλογική συνέλευσις νά προσθέσῃ νέα ὀνόματα ὑποψηφίων διά τόν Πατριαρχικόν Θρόνον. Ὁ νέος Πατριάρχης ἐξελέγετο ὑπό τῶν κληρικῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως ἐκ τοῦ τριπροσώπου τό ὁποῖον συνεκροτεῖτο ὑπ' αὐτῆς. Ἡ Ὑψηλή Πύλη διετῆρει τό δικαίωμα νά διαγράψῃ ἐκ τοῦ καταλόγου κάθε ὑποψήφιον τόν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς ἀνεπιθύμητον, ἐνῶ ἡ τελική ἐπιλογή ἔχρηζε τῆς ἐπικυρώσεως τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν διά τῆς ἐκδόσεως αὐτοκρατορικοῦ βερατίου⁸¹.

Κατά τόν ἐπιστελλόντα Βρεταννόν ἀξιωματοῦχον, τό προεκτεθέν σύστημα ἐτύχανεν ἐν ἰσχύι καί μετὰ τήν ἐκκοσμίκευσιν τῆς Τουρκίας, καθῶς ἡ Τουρκική Κυβέρνησις ἤ τά διωρισμένα ὄργανα αὐτῆς ἐξεπλήρωνον τὰς λειτουργίας τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, μετὰ τῆς ἐπισημάνσεως ὅτι δέν ὑφίστατο τις ἔνδει-

79. Βλ. *FCO 9/1619*, “J. P. Bannerman, Middle East Section, Research Department, WST18/2/26 (received in registry no. 16, 21 July 1972), July 13, 1972, ‘The election of the Patriarch of Constantinople’, To Mrs Wright, Southern European Department. Copied to Chancery, Ankrara, Mr. Horn, Istanbul, Mr. Marvin, EESD”.

80. Βλ. Χρ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ, *Καί ὁ λόγος περί Κανονισμῶν ...*, ὄπ.π., σσ. 107-122.

81. Βλ. “J. P. Bannerman, Middle East Section, Research Department, WST18/2/26 (received in registry no. 16, 21 July 1972), July 13, 1972, ‘The election of the Patriarch of Constantinople’, To Mrs Wright, Southern European Department. Copied to Chancery, Ankrara, Mr. Horn, Istanbul, Mr. Marvin, EESD”. Περὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν βερατίων κατὰ τήν ὀθωμανικήν περίοδον βλ. ἐνδεικτικῶς Π. ΚΟΝΟΡΤΑ, *Ὄθωμανικὲς θεωρήσεις γιὰ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (17ος-ἀρχές 20οῦ αἰῶνα)*, Ἀθήνα: Ἀλεξάνδρεια, 1998.

ξίς περί συμφωνίας ἐν Λωζάννῃ, κινουμένης εἰς διαφορετικόν μῆκος κύματος, παρά τό γεγονός ὅτι ὁ J. P. Bannerman παρεδέχετο ὅτι δέν ἔσχε κατά τήν δεδομένην χρονικήν στιγμήν τήν εὐκαιρίαν νά μελετήσῃ ἐν τῇ πληρότητι τά πρακτικά τῆς εἰρημένης Διασκέψεως⁸².

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί ἡ κατακλείς τῶν συμπερασμάτων τοῦ εἰρημένου ἐπιστέλλοντος ἀξιωματοῦκου σχετικῶς πρός τήν κατά τήν τελευταίαν περίοδον τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας ἔκδηλον διαπίστωσιν περί τῆς ἀκαταλληλότητος τῆς περαιτέρω χρήσεως καί διαιωνίσεως διαδικασιῶν καί νομοθετημάτων πού ἐφηρμόζοντο ἐπί τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου, μέ ἀποτέλεσμα τό 1932 νά συσταθῇ ἐπιτροπή διά τήν σύνταξιν νέων κανονισμῶν, χωρίς, ὡστόσον, ὁ J. P. Bannerman νά ἔχει ἐντοπίσει τινά νόμον παραχθέντα ὑπό τῆς εἰρημένης ἐπιτροπῆς⁸³.

Εἰς τήν ὁμογενειακήν ἐφημερίδα «Ἀπογευματινή» τῆς 13ης Ἰουλίου 1972 παρέχονται ἐνδιαφέρονσαι πληροφορίαί, δι' ὧν καταγράφεται ἡ τοποθέτησις τοῦ Τουρκικοῦ Τύπου ἐπί τῆς ἐκλογικῆς διαδικασίας. Συμφώνως πρός τάς ἐφημερίδας “Cumhuriyet” καί “Akşam” θά ἐπισημανθοῦν αἱ κάτωθι παράμετροι⁸⁴:

- Ἡ ἰδέα τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς παρουσίας Τούρκου συμβολαιογράφου κατά τήν ἐκλογικήν διαδικασίαν ἦτο, συμφώνως πρός ἀρμοδίας πηγάς, ἐφικτή, καθῶς, κατά τήν ἐκτίμησιν τῶν ἀξιωματοῦκων τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, τοιαύτη παρουσία θά ἦτο ἐπιζήμιος ἀπό θρησκευτικῆς καί ἠθικῆς πλευρᾶς, μετά τῆς ἐπισημάνσεως ὅτι τυχόν διορισμός τοῦ Πατριάρχου παρά τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν θά προεκάλει τήν ἀντίδρασιν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.
- Παρά τήν ἀντίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως σχετικῶς μέ τήν παρουσίαν Τούρκου συμβολαιογράφου, τονίζεται ὅτι αὕτη διέλυσε τό

82. Βλ. “J. P. Bannerman, Middle East Section, Research Department, WST18/2/26 (received in registry no. 16, 21 July 1972), July 13, 1972, ‘The election of the Patriarch of Constantinople’, To Mrs Wright, Southern European Department. Copied to Chancery, Ankrara, Mr. Horn, Istanbul, Mr. Marvin, EESD”.

83. Ὅπ.π.

84. Βλ. «Ὁ Τουρκικός Τύπος περί τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Πατριάρχου. Ποῖοι οἱ ἐπικρατέστεροι καί αὐτόν διά τόν Πατριαρχικόν Θρόνον», *Ἀπογευματινή* (13 Ἰουλίου 1972), σ. 1.

1967 τήν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί διώρισεν ἡ ἰδία τόν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν⁸⁵.

- Ὁ Νομάρχης τῆς Πόλεως θά διαγράψῃ μόνον ὅσους ἐκ τῶν ὑποψηφίων ἔχουν κριθῆ ὅτι θεωροῦνται ἐπιζήμιοι διά τήν Τουρκίαν, τῆς ἐνεργείας ταύτης ἐχούσης τόν χαρακτήρα ἀρνησικυρίας (*veto*).
- Ἐπικρατέστερος διά τό Πατριαρχικόν ἀξίωμα μεταξύ τῶν 12 ὑποψηφίων θεωρεῖται ὁ Μητροπολίτης Λαοδικείας Μάξιμος.
- Αἱ ἐλπίδες ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνης Μελίτωνος Χατζῆ⁸⁶, στερουμένου τῆς συμπαθείας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐξηνεμίσθησαν, λόγῳ τῶν στενῶν σχέσεών του μετά τοῦ ἀντεθνικῶς δρώντος Ἀρχιεπισκόπου Βορείου καί Νοτίου Ἀμερικῆς Ἰακώβου Κουκούζη, περί τοῦ ὁποῦ ὑπῆρξε διαμαρτυρία⁸⁷ τῆς Ἀμερικανικῆς, ὡς καί τῆς Ἑλληνικῆς, Κυβερνήσεως διά τήν μή παροχήν ἀπό μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἀδείας νά παραστῆ κατὰ τήν κηδεῖαν τοῦ Πατριάρχου Ἀθναγόρου.
- Ἡ πλειοψηφία τῆς Ἀγίας καί Ἱεῶς Συνόδου δέν ἐπεθύμει ὁ Πατριάρχης νά ἔχῃ πολιτικές βλέψεις ὄνειρευόμενος τόν βυζαντινόν μεγαλοϊδεατι-

85. Βλ. ἐνδεικτικῶς Δ. ΚΟΥΚΟΥΡΑ, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν Δαμασκνόν στόν Χριστόδουλο, 1941-2007*, Ἀθήνα: Μέτρον, 2007· Ι. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἡ διαπάλη νομιμότητος καί κανονικότητος καί ἡ θεμελίωσις τῆς ἐναρμονισέως τους*, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022, σσ. 82-156. Χ. ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τήν Ἑπταετία 1967-1974. Ἱστορική καί νομοκανονική προσέγγισις*, Θεσσαλονίκη: Ἐπίκεντρο, 2017· «Ἱερώνυμος ὁ Πρῶτος», *Ἐκκλησία*, ἔτ. ΜΔ', ἀρ. 10-11 (Ἐν Ἀθήναις, 15 Μαΐου-1 Ἰουνίου 1967), σσ. 233-281.

86. Βλ. Α. ΝΑΝΑΚΗ (διακόνου, νῦν Μητροπολίτου Ἀρκαλοχωρίου, ἐπιμ.), *Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνης κυροῦ Μελίτωνος Λόγοι καί Ὁμιλίες*, «Πανσέληνος» Ἁγίου Ὁρους, 1991· Δ. ΚΟΥΚΟΥΡΑ, «Μελίτωνος Χατζῆ, Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνης Ὁμιλίες», https://www.academia.edu/38075042/_pdf (ἀνεκτίθη τήν 4.12.2020)· Μ. ΜΠΕΛΛΟΥ (Ἀρχιμανδρίτου), *Σπουδή στό κηρυγματικό ἔργο τοῦ Γέροντος Χαλκηδόνης Μελίτωνος Χατζῆ*, Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης, 2016· *Χαριστήρια εἰς τιμὴν τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνης Μελίτωνος*, Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 1977· *Χαλκηδόνα. Μνήμη Μελίτωνος Χατζῆ, Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνης: 1913-1989*, Ἀθήνα: Σύνδεσμος τῶν ἐν Ἀθήναις Μεγαλοσχιολῶν, 1999· Ι. ΣΙΔΗΡΑ, «Ὁ Χαλκηδόνης Μελίτων Χατζῆς, 1913-1989», <https://docplayer.gr/82035358-Ο-halkidonos-meliton-hatzis.html> (ἀνεκτίθη τήν 4.12.2020).

87. Βλ. «Ἀμερικανική διαμαρτυρία διά τήν μή παροχήν ἀδείας εἰσόδου εἰς τόν Ἀρχ. Ἰακώβον», *Ἀπογευματινή* (13 Ἰουλίου 1972), σ. 1.

σμόν, ἀλλ' ἀπεναντίας, νά δρᾷ ὡς θρησκευτικός ποδηγέτης τῆς Ρωμιορθοδόξου Κοινότητος τῆς Πόλεως, διό καί ἐστρέφετο εὐμενῶς ὑπέρ τῆς ὑποψηφιότητος, ὡς λέγεται, τοῦ Μητροπολίτου Νεψεhir Μαξίμου.

Ὁ Τοῦρκος Πρωθυπουργός Ferit Melen⁸⁸, ἀπαντητικῶς πρὸς σχετικὴν δημοσιογραφικὴν ἐρώτησιν, θά τοποθετηθῆ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς. Ἀφοῦ διευκρινίσῃ ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις οὐδεμίαν πρόθεσιν ἔσχε περὶ ἀλλαγῆς τοῦ ἀπὸ 300 ἐτῶν ὑφισταμένου καθεστώτος, συνισταμένου εἰς τὴν ὑπόδειξιν τουλάχιστον τριῶν ὑποψηφίων μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ Κυβέρνησις διαγράφει τοὺς μὴ κατ' αὐτὴν καταλλήλους δι' οἰανδήποτε αἰτίαν, καί θεσπίσεως νέου συστήματος, θά τονίσῃ ὅτι ἡ νομαρχιακὴ ὁδηγία τοῦ 1970 ἀπετέλει κανονιστικὸν τύπον καί ἀπεσκόπει εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἰσχυόντων ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἠθῶν καί ἐθίμων, ἐνῶ θά δεχθῆ τὴν ἄρσιν τοῦ ὅρου τῆς παρουσίας Τούρκου συμβολαιογράφου⁸⁹, ὁ ὁποῖος, ὡς διηκρινίσθη, προεβλέφθη πρὸς πρόληψιν οἰασδήποτε διαφωνίας ἢ ὁποῖα τυχόν προέκυπτε⁹⁰.

Ἡ ἐπιτυχὴς ὀλοκλήρωσις τῶν ἐκ τῆς ἐκδημίας τοῦ Πατριάρχου ἀνακυψάντων διαδικαστικῶν μέ τας τουρκικὰς ἀρχὰς ζητημάτων θά διανοίξῃ τὴν ὁδὸν διὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ ἐν χρεῖα τελοῦντος Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Διὰ τοῦ ἀπὸ 16ης Ἰουλίου 1972 τηλεγραφήματος τοῦ “BBC” ὑπὸ τὸν τίτλον: “New Patriarch to be crowned on Tuesday”, θά ἐνημερωθῆ τὸ βρετανικὸν κοινόν περὶ τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον τοῦ Μητροπολίτου Ἰμβρου καί Τενέδου Δημητρίου Παπαδοπούλου⁹¹, διανύοντος τὸ πεντηκοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καί ἀποτελοῦντος τὸ νεώτερον

88. Βλ. “15 Patrik adayı bugün valiliğe bildirildi”, *Akşam* (14 Temmuz 1972), σσ. 1, 7.

89. Βλ. «Τὸ Πατριαρχεῖον ὑπέβαλεν εἰς τὴν Νομαρχίαν κατάλογον ὑποψηφίων. Ἡ Κυβέρνησις ἀνεκάλεσε τὴν ἀπαίτησιν περὶ παρουσίας συμβολαιογράφου εἰς τὴν ἐκλογὴν», *Ἐμπρός* (14 Ἰουλίου 1972), σ. 1.

90. Βλ. «Ὁ Πρωθυπουργός κ. Φερίτ Μελέν διὰ τὴν ἐκλογὴν Πατριάρχου», *Ἀπογευματινὴ* (14 Ἰουλίου 1972), σ. 1.

91. Πρβλ. ἐνδεικτικῶς Μ. ΚΑΡΡΑ (Μητροπολίτου Φιλαδελφείας), *Ἡ Ἱερά Πορεία Ἀγάπης, Εἰρήνης καί Ἐνότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου*, 3 τόμοι, Θεσσαλονίκη, 2012· Κ. ΚΑΡΡΑ, *Οἱ συναντήσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου Α' (1972-1991) μέ ἐκκλησιαστικούς ἡγέτες στό Φανάρι καί οἱ ἐπισκέψεις του στό ἐξωτερικό*, [Μεταπτυχιακὴ Ἔργασία], Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλο-

μέλος τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς ὁποίας μέλος ὑπῆρξε μόλις ἀπό τόν Φεβρουάριον τοῦ 1972⁹². Συναφῶς ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐνθρόνισις τοῦ νεοεκλεγέντος Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας, κατόπιν καί σχετικῆς ραδιοφωνικῆς ἀνακοινώσεως ἐκ τοῦ “Ankara Radio”⁹³, θά πραγματοποιηθῆ τήν Τρίτην, 18ην ἰδίου⁹⁴.

Συμπερασματικῶς, δύναται νά ληθῆ ὅτι ὁ διεθνῆς παράγων, καί δῆ ἡ Μεγάλη Βρεταννία καί αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς, ἐτήρησαν στάσιν ἀποχῆς ἀπό τά δρώμενα πού ἐσχετίζοντο πρὸς τήν παρεμβατικότητα τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς τό ζήτημα τῆς ἐκλογῆς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μετὰ τήν ἐκδημίαν τοῦ Ἀθναγόρου Σπύρου, καθὼς ἀνεγνώριζον εἰς τήν Τουρκικήν Δημοκρατίαν –ὡς διάδοχον τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας– τό δικαίωμα ἀρνησικυρίας (*veto*) διὰ τῆς διαγραφῆς ἐκ τοῦ σχετικοῦ καταλόγου τῶν πρὸς πατριαρχίαν ὑποψηφίων τῶν ἀνεπιθυμητῶν δι’ αὐτήν. Ἡ ἐφεκτικὴ στάσις τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν χαρακτηρίζεται ἐκ διαθέσεως ὑποβαθμίσεως τοῦ ζητήματος τῶν διαγραφῶν, καθ’ ἣν στιγμὴν αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐπεθύμουν διὰ τῆς χρήσεως τοῦ δικαιώματος τῶν διαγραφῶν τήν ἀνάρρησιν εἰς τόν Οἰκουμενικόν Θρόνον προσώπου τό ὅποιον δέν θά ἐνήργει ὡς ἡγέτης τῶν ἀνά τήν οἰκουμένην ὀρθοδόξων πιστῶν, ἀλλ’ ἀπλῶς καί μόνον ὡς διάκονος τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῆς τοπικῆς ἐλληνορθοδόξου κοινότητος.

νίκης, Θεολογικὴ Σχολή, Τμῆμα Θεολογίας, Θεσσαλονίκη, 2012 (DOI: <https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.135798>).

92. Πρβλ. ἐνδεικτικῶς «Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ ἀπὸ Ἰμβρου καί Τενέδου Δημήτριος ὁ Πρῶτος», *Ἀπογευματινὴ* (16 Ἰουλίου 1972), σ. 1· «Οἰκουμ. Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ Μητροπολ. Ἰμβρου καί Τενέδου Δημήτριος», *Ἐμπρός* (16 Ἰουλίου 1972), σ. 1· “Dimitrios Papadopoulos Fener Patriği seçildi”, *Aksam* (17 Temmuz 1972), σσ. 1, 7· «Σχόλια τοῦ Τουρκικοῦ Τύπου σχετικῶς μέ τήν ἐκλογήν τοῦ νέου Πατριάρχου», *Ἐμπρός* (20 Ἰουλίου 1972), σ. 1.

93. *FCO 9/1619*, “Telegram, NNNN ZCZ, BBC B, WST18/2/21 (received in registry no. 16, 17 July 1972), July 16, 1972, ‘Diary item’, B43 ‘New Patriarch to be crowned on Tuesday’”.

94. Πρβλ. ἐνδεικτικῶς «Αὔριον τήν 11 π.μ. ἡ ἐνθρόνισις τοῦ νέου Πατριάρχου», *Ἀπογευματινὴ* (17 Ἰουλίου 1972), σ. 1· «Ἡ σημερινὴ τελετὴ τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ νέου Οἰκ. Πατριάρχου», *Ἀπογευματινὴ* (18 Ἰουλίου 1972), σ. 1· «Ἀπὸ τήν χθεσινήν ἐνθρονίσις τοῦ νέου Οἰκ. Πατριάρχου. Ὁ ἐνθρονιστήριος λόγος τῆς Α.Θ.Π.», *Ἀπογευματινὴ* (19 Ἰουλίου 1972), σσ. 1, 3.

Ἡ διεξοδική μελέτη τῶν διπλωματικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν δεδομένων τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς τοῦ 1972 ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ αἰφνίδιος χρεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, συνεπεία τῆς ἐκδημίας τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου, μετετρέπη εἰς πεδίον γεωπολιτικοῦ ἐνδιαφέροντος μέ διεθνεῖς προεκτάσεις, ὅπου ἡ θρησκευτική ἐλευθερία ὑπεχώρησεν ἔναντι τῶν κρατικῶν σκοπιμοτήτων καί τῶν λεπορρόπων διεθνῶν ἰσορροπιῶν. Ἡ συστηματική παρέμβασις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐκφρασθεῖσα διά τῆς μεθοδευμένης διαγραφῆς τῶν πλέον προβεβλημένων ὑποψηφίων, ἦτοι τῶν Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος Μελίτωνος, Δέρκων Ἰακώβου, Σταυρουπόλεως Μαξίμου καί Χαλδίας Κυρίλλου, δέν ἀπετέλεσε τυχαῖον ἱστορικόν συμβάν, ἀλλά ἐδράζετο εἰς τήν ἐρμηνείαν τῶν ὀθωμανικῶν καταλοίπων καί τήν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐλέγχου τῆς Νομαρχίας τῆς Πόλεως μέσω τῆς ὁδγίας (*talimat*) τοῦ 1970.

Παραλλήλως, ἡ στάσις τῆς διεθνοῦς διπλωματίας, καί δὴ τῆς Μεγάλης Βρετανίας καί τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, διεπνέετο ὑπό ἐνός ἐντόνου πραγματισμοῦ, δεδομένου ὅτι οἱ διεθνεῖς δρῶντες προέκριναν τήν ἀποχήν ἀπό οἰανδήτινα παρέμβασιν. Τελικῶς, ἡ ἐκλογή τοῦ Μητροπολίτου Ἰμβρου καί Τενέδου Δημητρίου, ὡς μιᾶς λύσεως ἀνάγκης, ἐπεσφράγισε μίαν κρίσιμον καμπήν διά τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ἀναδεικνύοντας τήν ἀληθειάν τῶν ὑπό τοῦ Μελίτωνος Χατζῆ λεχθέντων: τό Φανάριον «*συμβολίζει τήν ἰκανότητα τῆς ζωῆς νά ὑπερβαίνει τόν χαλασμόν, τήν δυνατότητα τῆς ἐπιβιώσεως ἐν τῇ συνυπάρξει. Τό Φανάριον εἶναι ἡ τέχνη τοῦ νά ἐξάγῃ τις ἐκ τῶν χειρίστων δεδομένων τό ἄριστον δυνατόν*»⁹⁵.

Συνομογραφίαι:

A.Θ.Π.: Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης
 FCO/F.C.O.: Foreign and Commonwealth Office
 FO: Foreign Office

95. «Ομιλία ἐπί τῇ Θρονικῇ Ἑορτῇ (30-11-1970)», *Χαλκηδόνια...*, ὅπ.π., σ. 75.